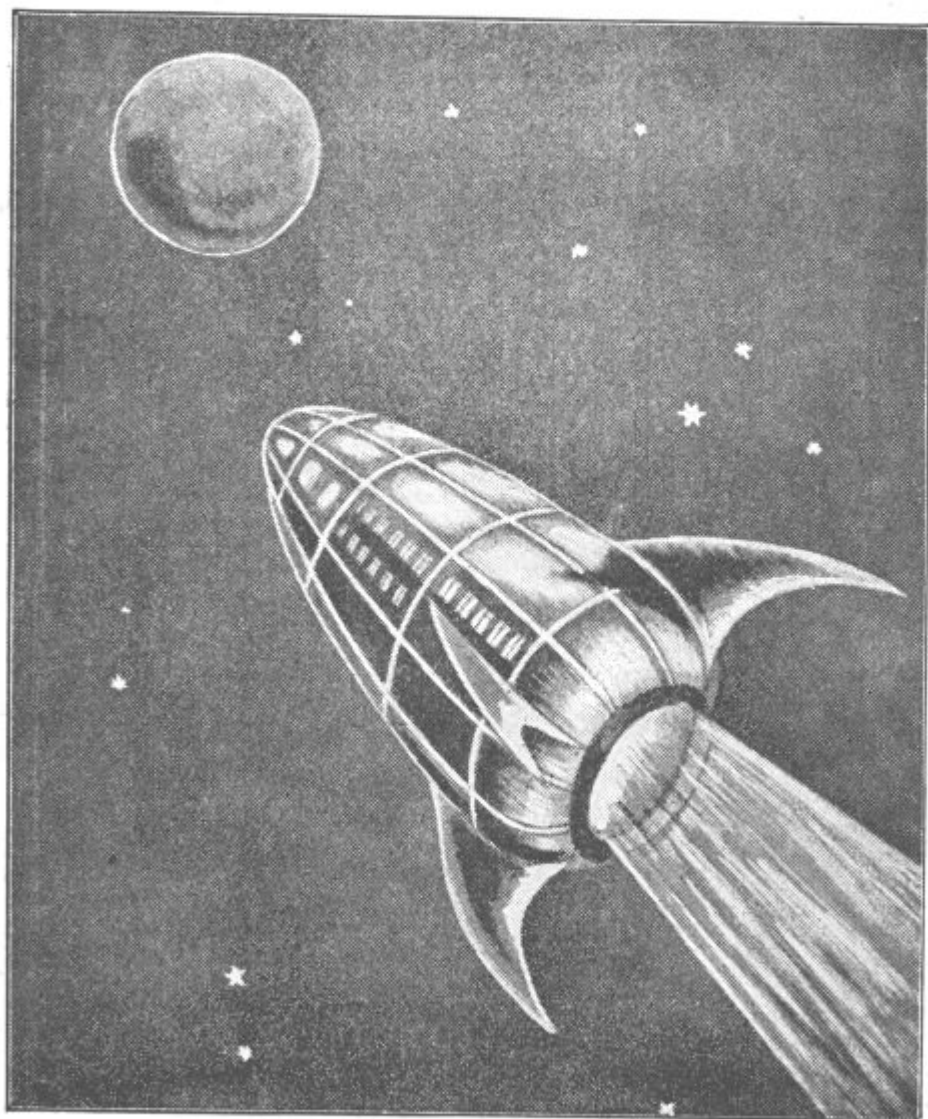

Poštalna plačana
v gotovini

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska revija

Štev. 21.

Ljubljana, dne 25. maja 1928.

Leto II.
Knjiga 3.

K. Przerwa-Tetmajer

Kako se je Jozek Smaš peljal k spovedi

Jozek Smaš iz Mrovcev na Oki je bil velik strelec, a še večji razbojnik; trdovraten, krut, čeprav nikdar iz potrebe, ampak iz nagnenja. Brezbožnik pa je bil tak, da mu ni bilo para. Nikoli ni na »Hvaljen bodi Jezus Kristus« odgovoril drugače kakor: »Nu, naj pa bo!« ali »Dobro! Jaz nimam nič zoper njega!« — čeprav to ni bilo krajše, marveč daljše nego »Na vekomaj! Amen!« Dočim se je kot strelec kosal z Jankom z Jurgova, ki je od Havrana čez Litvorove do Koščelca ubijal »koze«, kot razbojnik pa z Jankom iz Bzezavice, je bil kot brezbožnik popoln antikrist. Pri tem pa je bilo čudno to, da je bil bogat posestnik in mu je vse šlo lepo izpod rok; povsod je imel srečo. Zdelo se je, kakor bi nesreča ne mogla do njega in bi niti ne marala zanj. Tako dobro se mu je godilo, kakor bi ga bil nalašč blagoslovil Bog, pa menda nikdar ni bil v cerkvi, razen takrat, ko so ga krstili.

Ne rečem, da ne bi bil prav nič veroval, a o vsem tem ni hotel ničesar vedeti.

»Ne vidim,« je pravil, »da bi se mi Bog vsiljeval, čemu bi se jaz rinil k njemu? Če vsejem — mi zraste, če ne vsejem — pa nič ni. Če se najem, nisem lačen — če se ne najem, bi rad jedel. Živim, ker sem bil rojen, — umrem, ker pride smrt. — Vem, da so gore visoke, ker sem šel čez nje; vem, da je drevo trdo, ker sem ga sekal, vem, da ogenj žge, voda gasi, o Bogu pa vem samo toliko kakor o tistem kralju, ki vlada tam v svojem stolnem mestu. Sicer se pa ne peham za tem, kar ne pride k meni.«

Bil je to samozavesten dedec, spreten, nagel in strašno drzen.

Ob vsej brezbožnosti pa so ga ljudje imeli radi, ker je bil dober; nikomur ni delal krivice, v sili je pomagal, dobre svete je dajal in kadar je kak groš prinesel v kočo, je lahko pil, kdor je hotel in kolikor je hotel. Ne le z Olče, s Pardolovke, z Grobega, ampak tudi iz Zakopanege, s Poronine, z Murzasihla, s Cihoga in iz Bukovine so se ljudje shajali v krčmi, ko so zvedeli, da je Smaš prinesel denar. In on je to rad videl ter je večkrat komu dal za kravo, za konja ali za setev.

A vsaka stvar ima svoj konec. Mlad ni bil več, ker jih je imel že okrog pet in petdeset. Pod Mrzlo goro ga je ujel metež, veter, sneg, mraz. Tri dni in tri noči je tam presedel pod skačo, ker ni bilo misliti na hojo. Dobro je bilo, da je imel vsaj jed s sabo. Prišel je domov in zbolel. Šele zdaj se je pričelo oglašati to in ono; v hrbtu medvedova šapa, ki ga je bila pogladila na Rogatcu, preden je mogel zlesti na drevo; v kolenu desne noge kamen, ki se je bil nekoč utrgal v žlebu na Mlinarici in ga zadel v kost; v boku polomljena rebra iz tistih časov, ko so ga Spižaki pri Petih Ogrskih Stavih naklestili zaradi koz; v glavi luknje od pretefov v mladih letih. Pričelo ga je trgati v kosteh, vrtni in lomiti, da je komaj prenašal. Shujšal je, oslabil in težko je zlezal s postelje.

Medvedova in sviščeva mast, zunaj vdrgnjena ali uživana, ni pomagala nič.

Prišla je stara Katarina Magjerka iz Janikov in ga pokadila. — Nič! Prišla je druga, še starejša, Trebunka, in ga zagovorila in blagoslovila — nič. Pomagal mu ni niti Kubuš Bednar, ki je bil že sto let star, dasi so mu ovce, krave in konji ozdravljali kar pod rokami.

Zdaj šele so prišle stare sosede na posvetovanje; posedle so okrog postelje.

»Ej, stric, ne bo dolgo, da boste tam, konec vas bo!« je rekla ena.

»Hej, svak, kar več ne vemo, kako bi vam pomagale,« pravi druga.

»Nihče drugi ne bo več pomagal, kot smrt,« veli tretja.

»Ej, stric, striček, treba bo misliti na dušo!«

»Da potem ne bo prepozno, svak!«

»Kdo ve? Večkrat se tako zgodi, — morda bi si tudi vi želeli sv. obhajila?«

»Prav ste povedali, teta. Ali bi se dali spovedati, stric?«

»Pred čudodelno Materjo božjo v Ludzimierzlu!«

»Ej, saj je menda tista v Odrovonžu tudi čudodelna,« je rekel Smaš, kateremu je bil Odrovonž bolj povšeči, ker je delj, razbojniška in lovska natura pa je že taka: če že kam greš, le daleč!«

»Pojdite, svak, in spovejte se.«

»Ah, stric, pojdite, pa hitro, ker se že mudi.«

»Pojdite, pojdite, dragi moj!«
»Potem vam hudobec ne bo mogel blizu.«

»Hej, dobro je povedala teta, ona vedno dobro svetuje. Ni ga še konec hudobca, ni ga ne!«

»Ko sem šla včeraj od doma, drage moje, se mi je taka čudna mačka opletala okrog nog. Komaj sem se je otresla.«

»Hudobec ima rad mačke.«

»Ej, botra, ljudje so ga videli tudi v pasji koži.«

»Najrajiši pa se izpremeni v mačko.«

»Kaj bi tisto. Kar hoče, to stori. Hudobec je hudobec.«

»Ko je umiral Simek Mrovca, se je prikazal kot volk.«

»Joj, joj! Izza kože je priteknel!«

»Za rane božje!«

»In po čem so spoznali, da to ni pravi volk?«

»Ej, ti, ki so ga spoznali, so že vedeli, po čem. Morda mu je ogenj švigal iz gobca. Ponoči je bilo.«

»Oh, za božjo voljo!«

»Stari Mrovca se ni spovedal!«

»Duhovnika mu niso pripeljali. Konji v zametih niso mogli naprej.«

»Ej, vidite! Tega ni storil nihče drugi, kot tisti volk!«

»Saj so vsi pravili, da samo volk!«

»Hej, presladki gospod Jezus Kristus!«

»Marija prečista!«

»Vsi angeli, ki ste v nebesih!«

»Stric, stric, pojdite se spovedat! Nič ne bo z vami. Le glejte!«

»O, nič, nič! Kako ste shujšali! Komaj pol vas je ostalo. Po vas bo!«

»Pojdite, pojdite, predragi, to pot vam ne odleže!«

»Bog ve, da ne!«

»Ej, ne!«

In ko so začele tako nad njim ječati, stokati in tarnati, se je Jozek Smaš odločil, da se pojde spovedat k Bogu v Ludzimierze.

Vsi so sklenili, da na žegnanje osmega septembra, prav ob Marijinem rojstvu.

Prenehalo je deževje, ki ga kar ni bilo konec tega leta v avgustu.

Jozku je malo odleglo, nehalo ga tak silno trgati po kosteh.

Vstal je s postelje, se umil, si lase namazal z mastjo, se v čisto preoblekel, vzel nov klobuk, nov kožuh (čuha), nov pruštof (serdak), hlače, punčohe (krpce), kakor bi šel na svatbo.

Ženske so bile vesele, da so ga pripravile do tega, in so hotele iti z njim.

Žene ni imel več, bil je vdovec. Kako so se pa šele potem čudile! Pred kočjo se pripelje voz, na vozu pa dva godca z goslimi in eden z basom — kakor za svatbo! In kako so šele zijale, ko si je Smaš zateknil za pas dve pištoli, dva noža, ko je v roke vzel cjuPago* in puško na ramo.

»Stric, bojte se Boga. Kaj pa delate?«

»Aj, za vruga, svak! Saj vendar ne greste na koze!«

»Ali pa na Luptov po denar, dragi moj!«

Jozek Smaš pa se je uprl ob cjuPago in rekel:

»Še nikdar nisem šel drugače h kakemu gospodu, naj si je bil direktor, blagajnik, trgovec, ali pa karkoli. Saj vendar vedno pravite, da je Bog najvišji izmed vseh. A k Njemu grem zaradi kaj drugega! Ne bom mu delal krivice, za toliko ga pa vendar cenim, kakor katereregakoli dednega gospoda, gazdo ali žida, h katerim sem hodil v orožju. Naj ga to ne žali, naj ne bo hud zaradi tega. Ker pa se morava pobotati, vzamem muziko s sabo, da mi ne bo žal dogovora. To naj pa tudi ve: ako je On gospodar v nebesih, tudi jaz nisem najslabši na svojem, v Olči. Če mi on zagrmí z gromom, mu jaz dam odgovoriti z basom. Haj!«

In se je odpeljal. Na enem vozu spredaj godba, na drugem on z ženskami.

Ljudje so se čudili, čudili. Peljali so se skozi novotarske vasi, zavili proti Zaskalju, prišli v Ludzimierze. Za rana so se odpeljali in dospeli ob pravem času.

Ljudstva se je kar trlo, shod je bil silen, kričanje, govorjenje, gneča — in če je kdo pogledal na prišlece, se je kar prekrizal. Spredaj godba, za njo stari kmet, siv, s pištolami za pasom, puškina cev se mu svetí na rami, smelo gleda kakor orel, čeprav mu je videti, da je bolan.

»Kaj pa je to?« je vse izpraševalo.

»Kdo pa je to?«

»Neki Podhalan.** Bržkone je iz Vizbukovine ali pa iz Košćjelisk,« so pravili drugi.

»Pa puško je vzel s sabo!«

»Gotovo je kak gozdar, Bog ve odkod.«

»Sem je prišel že marsikak gozdar, a vendar brez puške.«

* Okovana palica z dvojno sekiro namestu ročaja. — Op. prev.

** Gorjanci pod Tatrami. — Op. prev.

Samo čudili so se, ničesar niso mogli nagniti.

Smaš je zapeljal pred cerkev.

Okoli njega se je kar trlo ljudi od bližu in od daleč. Na tisoče jih je bilo... Izmed vseh pa je bilo spoznati Smaša z Olče.

V cerkvi je bilo malo prostora, duhovniki so spovedovali tudi za cerkvijsko pod lipami. Neki mlad duhovnik je slišal

Pa sem se prišel spovedat. Ako hočete, sem pripravljen.»

Sosedke so žalostno povesele glave, kajti po poti so ga učile, kaj so grehi in kako se je treba spovedati in kako lepo je treba govoriti z duhovno osebo, on pa kar po svoje, po razbojniško.

Tudi duhovnik je debelo gledal ob teh besedah, ljudi pa se je nabralo okoli, da se je kar trlo.

SELAMIKOV TRG V CARIGRADU
K članku «Iz turške Angore»

godbo, kajti Smaš ni dovolil, da bi nehali igrati. Planil je iz spovednice, odri-nil žensko, ki jo je baš spovedoval, skočil naprej, gledal — potem pa krik!

Na vse mogoče načine je kričal. Živ duhovnik je bil.

Nehali so igrati,

»Kdo ste vi?« je kričal duhovnik.
»Kaj hočete tu?«

Smaš stopi naprej, tetke za njim, snamne klobuk in pravi:

»Ne vem, kako bi vas ogovoril, mi-lostivi gospod, oče, ali kako, ker tega nisem navajen, ker pri nas je podruž-nica Gierlach, fara so pa Lodovi. A ba-be so me pregovarjale: »Spovej sel«

»Torej, kako?« vpraša Smaš.

Duhovnik mu reče, naj odloži orožje.

»Kaj pa mi vevate, za božjo voljo?« pravi Smaš. »Saj sem mislil, da je treba priti sem v največji paradi, a naj bo, kakor hočete.«

Razorožil se je ter orožje oddal hlapcu, ki je šel za njim.

Duhovnik je ukazal ljudem, naj se umaknejo. »Semkaj pokleknite!« je rekel Smašu.

Smaš je pokleknil.

»Ne bom vas dolgo mudil,« je rekel, »ker vidim toliko ljudi. So me že tetke naučile, kakšni so grehi, in jaz jih ni-

mam korec, ampak za mernik. Samo poslušajte!

Kradel sem, kradel, a od ukradenega sem vse razdal revežem. Nikoli nisem ropal v domačih krajih, ampak vedno na tujem, na Ogrskem. Tepel sem se, tepel, a nikdar nisem napravil kaj hudega. Nekoč me je neka mrha, — takole je bil majhen, od vojakov je prišel, udarila po glavi, jaz pa — prosim vas, gospod duhovni oče — sem ga lepo pograbil za trebuh in za srajco za vratom, ga obrnil z nogama navzgor, ga na glavo postavil v smrečje in sem šel. Še dotaknil se ga nisem. Zverjadi nisem kvaril, nikoli nisem nobene pokvečil, samo na lovu, a to je lovska pravica. Nalagal nisem nikogar, nikogar izdal, vedno sem gledal na zvestobo, kadar smo kaj ukradli in skrili, ali če smo se dogovorili zaradi boja, ali v kaki drugi stvari. Nikdar nisem krivice delal tovarišem, če smo delili rop, še iz svojega sem dodajal, kadar je bila slaba. Pil sem, pil, a od tega ni nihče imel škode, saj je še krčmar zaslužil. Ubijal sem, ubijal, a nikoli brez potrebe, ker je že pač treba ubijati, kadar je prišlo do boja, to pa sam dobro veste, da razbojnik nima dosti časa pri ropanju. Ne vem več, ali sta bila dva, ali trije, ki sem jih spravil na oni svet, ker je že dolgo od takrat. Potem se to ni zgodilo več. Toliko imam teh grehov na sebi, malo, ne dosti.*

In kaj se je zgodilo? Smaš je ozdravel. Rokovnjaški obrt je pa opustil.

»Ni mi toliko do tega, kar mi je povedal tisti duhovnik, čeprav je naravnost govoril z mano; o peklju mi je toliko povedal, da ga je bilo veselje po-

slušati; tudi za pokoro, ki mi jo je naložil, mi ni; ampak za to, da sem ozdravel. Pravil in pravil mi je tisti duhovnik, kakšni hudobci so v peklju, kako v smoli kuhajo duše, kako jih s kleščami trgajo, čez železne osti vlačijo. Jaz pa sem si mislil: Hej, marsikaj sem skusil svoje žive dni, teh hudobcev pa se po smrti ne bojim dosti. Ne vem, ali so to tuji ljudje, ali Luptovani, ti so me pa že imeli v pesteh, pa sem jim ušel. Ti, duhovni gospod, gorala* in povrh še lovca in rokovnjača ne straši s hudiči. On je poznal dosti vragov. Pride metež v gorah in te zasuje; z medvedi se boriš: Luptovani ali hajduki te napadejo. Ali niso to sami vragovi? Zato sem premislil: Ako mi Ti, Gospod Bog, pripomoreš, da ozdravim, potem sem Tvoj. Tako se je tudi zgodilo. Sviščeva in medvedja mast ni pomagala, babje in kmečke čarovnije, zagovarjanje, blagoslavljanje — vse nič. On, Gospod Bog, pa je pomagal. In sem rekel, ko mi je razkladal duhovnik, kako je razbojništvo neprijetno Gospodu Bogu: Ako me ozdraviš, Gospod Bog, potem ne pojdem več v Liptov. Ne bom več ropal, ker tega, Gospod Bog, ne maraš, ker Ti je zoprno. Hoj! Če boš Ti dober z mano, bom tudi jaz s Tabo. Vedno sem bil tak. Če sem bil s kom v prepiru, odpusti, Gospod Bog. Če sem bil s kom dober, ali če sem postal dober in se pomiril, — potem drži moja beseda, kakor pribito, prav tako kakor pri Njem, tam gori, pod oblaki!«

Iz poljščine, prevel Al. B.

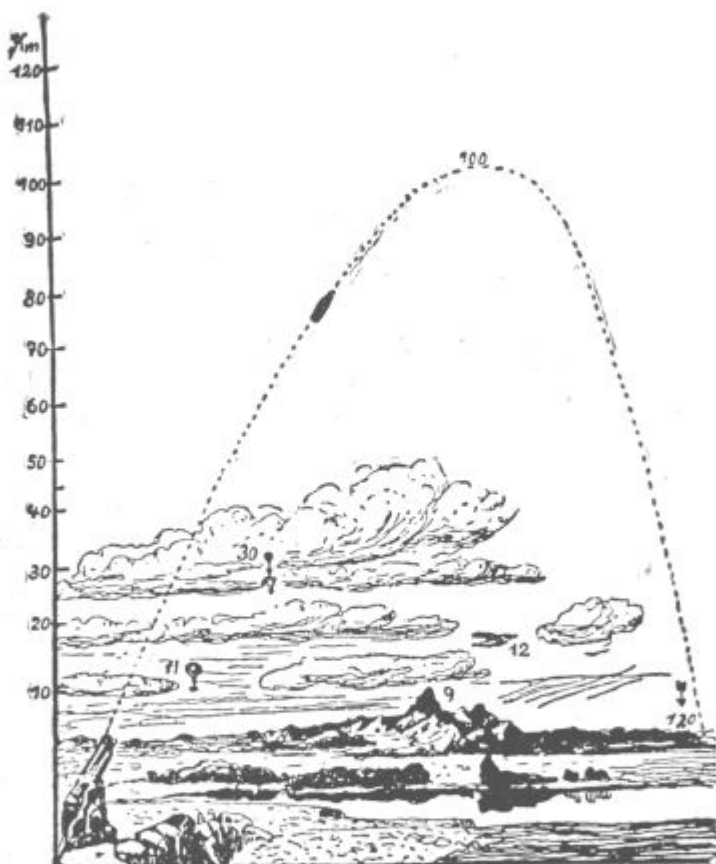
* Gorjanci v Tatrach. — Op. prev.

Raketa za polet v svetovni prostor

Naša zemljica je postala premajhna za tehniko, ki drvi za vedno večjimi dimenzijami, in zdi se, da mora priti čas, ko bo neizmerno naraščanje vseh hitrosti nekako samo od sebe prebilo mogočni oklep zemeljske težnosti in se bo življenje raztegnilo tja preko sedanjih meja v tajinstveno vsemirje.

ker bi morala hitrost dvajset km na uro streti vsakega potnika v železnih vagonih, ljudi ob progi pa pripraviti ob pamet. In kaj so govorili o letanju po zraku? Zeppelina so imenovali starega norca z Bodenskega jezera. Santos Dumont, ki se je v Parizu poskušal z letali, jim je bil prismuknjeni Brazilija-

Misl, da bi človek nekoč zapustil zemljo in se dvignil v neskončni svetovni prostor, odkoder bi videl migljati našo zemljo kot nekakšno majceno blestečo zvezdo v temnem vsemirju — ta misel se je še pred kratkim zdelala bogokletna možganska zabloda polblaznih matematikov.

Mi, deca dvajsetega stoletja, gledamo na to že drugače kot naši predniki. Svojčas so učenjaki natančno izračunali, da je železnica nemogoča,

nec. Le tu pa tam je bil kdó toliko uvideven, da bratoma Wright iz Amerike ni odrekal zdrave pameti, ker sta skušala zavojevati zračne širjave.

Zdi se, da je starokopitnost tako temeljito zraščena s človeško naravo kot nobena druga stvar. Ampak kadar nemožnost postane resnica, tedaj se brž prelevi tudi Pavel in čudovito hitro pozabi, da je bil nekdanj Savel. Takšni smo vsi napram vsem novotarijam.

Pot na mesec

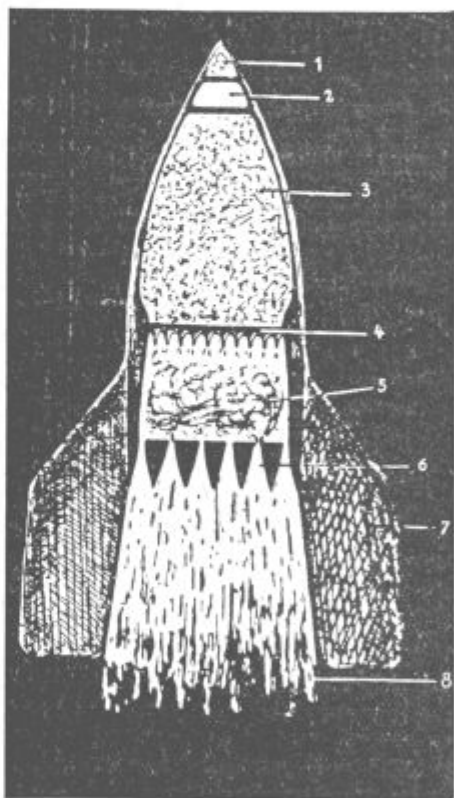
Kdo si še ni kdaj v tihi zvezdnati noči zaželel, da bi se odtrgal od zemlje in vzplul tja gori proti mesecu, srebrnemu čuvarju noči? Tako blizu nam je, da bi v letalu priletel do njega v sto dneh; pa vendar nam je nedosegljivo daleč, zakaj med njim in nami je ogromen prepad, nedojmljivi nič. Nekaj marog na srebrno svetli plošči — to je vse, kar vidimo od njega s prostim očesom. A kljub temu vemo, da je tista svetla plošča kroglja, da je nebesno telo kakor naša zemlja, s kontinenti in usahlimi oceani, da na njem kipé v nebo velikanska gorovja in ogromna žrela davno ugaslih ognjenikov. Torej dobro poznamo našega starega znanca. Poznamo tudi pot, ki vodi do njegovih tajnosti: daljnogled. Ta nam je že davno razblinil bajko o kovaču na luni. Ako pa namerimo nanj ogromni teleskop kakšne moderne zvezdarne, se nam vidi, da je mesec v dosežni bližini. Razdrapano gorovja blišče v slepeči svetlobi in mečejo neprodorno temne sence po okroglih lijakastih dolinah, ki so preprežene z globokimi zasekami.

Tako blizu se nam vidijo te daljne pokrajine, kot da plavamo v letalu tik nad njimi. Zdi se nam, da bi morali opaziti kakega izmed modernih zrakoplovov, če bi zdaj le priplul izza gorovja. In zares, skozi najmodernejšo zvezdarniške daljnogledse se dá baš še opaziti kotanjo, ki ima vsaj 150 m v premeru. Če bi bile na mesecu egiptске piramide, bi jih razložili kot točke. Zato se ni čuditi, da so o mesecu zrisani zemljevidi, ki niso nič manj natančni od zemljevidov naše zemlje. In kadar bo pristal prvi človek pod eno izmed tistih ogromnih gorâ, se mu ne bo bati, da bi se izgubil. Zdelo se mu bo, da kraje okoli sebe že zdavnaj pozna. Prav prijetno mu seveda ne bo, kajti na tem mrtvem svetu ni zraka, in po dnevi, ki pa je dolg 14 naših dni, je 150 stopinj vročine, po noči pa je še večji mraz. Mrtev in nem je svet tam gori; pred tisoči in tisoči let je že izumrlo življenje na luni. Mogoče se je globoko v žrelih ohranilo še nekaj zraka. Ameriški astronom Pickering je opazil v nekem žrelu lise, ki se neprestano gibljejo sem in tja. Zato domneva, da so to roji žuželk, ki žive v poslednjih preostankih zraka. Če je to res, tedaj bi tam tudi človek za silo

živel, v primeru seveda, da bi mogel prenesti velikansko toplotno menjavo na mesecu in pa če bi tja sploh prispel, o čemer pa ni dvoma, da se mu nekoč posreči.

Ali je daleč mesec?

V primeri z drugimi planeti, ki krožijo okoli solnca, je mesec silno majhen in njegova pot okrog zemlje je v primeri s potmi drugih planetov okrog solnca prav kratka. Če gledamo ves solnčni sistem kot celoto, se zdi, da se mesec zemlje skoro tišči in tvori z njo skupaj neločljivo celoto. Astronavtu — tako imenujemo bodočega letalca

SHEMATIČNA SKICA RAKETE

Označeni so: 1 = padalo; 2 = prostor za tovore (inštrumente, potnike); 3 = strelivo (n. pr. pokalni plin); 4 = kanali v eksplozivni prostor; 5 = eksplozivni prostor, kjer strelivo postopoma eksplodira. — 6 gonilne šobe; 7 = krmična krilca za let skozi zračne plasti; 8 = uhajajoči plini, ki potiskajo raketo pred seboj.

po vsemirju, se ni bati, da bi na poti nanj zablodil kam drugam.

V primeri z drugimi kozmičnimi razdaljami je torej pot na mesec prav kratka. Kakšen trgovski potnik, ki je v svojem življenju 30krat prebrodil Atlantski ocean, je napravil enako pot, kot je med mesecem in zemljo. Isto bi lahko dejal o svetovnem potniku ki je desetkrat obhodil zemljo. Le okroglo 400.000 km nas loči od našega soseda, kar za današnjo dobo menda res ni posebno veliko. Če brzovlak bi v nepretrgani vožnji prispel tja v pol letu, najhitrejša letala pa bi potrebovala dva do tri mesece; kroglja iz puške teden dni, a svetloba ga doseže v dobri sekundi. Menda ni ovire, da bi človek s pomočjo moderne tehnike nekoč, na ta ali oni način, ne premostil te skromne razdalje.

Če bi zračna plast, ki obdaja našo zemljo, segala prav do lune, tedaj bi se dalo priti na njo morda z letali, recimo podobnimi tistemu, ki ga je zgradil Španec Cierva. A zračni plašč je, žal, pretenak in sega kvečjemu 200 km visoko; morda ga je nekaj še v višini 1000 km, a nato pride prazen ledeno-mrzle svetovni prostor.

Oglejmo si nekoliko sliko, ki predstavlja zračni ocean naše zemlje do višine oziroma do globine 120 km! Prav na dnu tega oceana živimo ljudje. Najvišja gora Mont Everest se vzpenja sicer 9.000 m visoko, a je v tem primeru le majhen kamenček na gladkem morskem dnu. To so največje višine, do katerih se je človek kdaj povzp. 30 km visoko se dvignejo registrirni baloni meteoroloških postaj. A brez ljudi, le instrumente ponese do te višine, nato se razpočijo in s padali prispejo aparati nazaj na tla. Visoko nad njimi pa se bočijo poti izstrelkov največjih dalekostrelnih topov. Granate dosežejo 80 do 100 km višine. Zračne plasti so tam že zelo redke in zaradi majhnega zračnega upora premerijo izstrelki ogromne razdalje. S tem bi bili pri kraju. Višje se ni doslej povzp. še noben človek, a tudi nobena stvar po njegovi volji. Ta slika nam torej ne daje kakšne posebne vzpodbude na kozmično pot, po kateri hočemo na mesec. Stvar pa vendarle ni tako brezupna, če si predočimo težave, ki ovirajo prehod naše fantazije v resničnost.

Strel v vsemirje

Edini sovražnik lepo zamišljenega poleta v svetovni prostor je zemeljska privlačnost ali težnost. V čem obstoja ta težnost, ne ve povedati noben učejnjak, a kako deluje, je znano vsakomur. Kakor naša zemlja, so privlačna vsa nebesna telesa, a čim dlje smo od njih, bolj pojema ta privlačnost. I liter vode, ki v domači kuhinji tehta skoro natanko 1 kg, se zlažša v višini 6.000 m že na pol kg. In če bi se deblušen zemljan mogel odtegniti naši zemlji v tisto oddaljenost, kjer plava luna, bi tam ne tehtal več kot kakšna cigara.

Težnosti se sicer ne da ogniti, a da se jo premagati in sicer z enako veliko silo, ki pa deluje v nasprotni smeri, t. j. od zemlje proč. Ko kamen zapusti roko, se giblje sam kvišku, a težnost ga neprestano vleče nazaj, ga končno premaga in kamen pade na tla. Če bi ga vrgli z večjo silo, bi odletel višje, ker je bila hitrost, s katero je zapustil roko, večja. A roka je šibka in se ne more kosati s privlačnostjo zemlje. Top je silnejši in požene granato prav visoko: do 100 km, kakor smo slišali. Pri premagovanju zemeljske privlačnosti gre torej samo za začasno hitrost, s katero se kakšno telo začne dvigati. Če bi mogli to hitrost vedno bolj večati, bi metki dosegli čedalje večje višine, a nazadnje bi jih zemlja vendarle pritegnila nase . . . Ne, pri neki začetni hitrosti bi se zgodilo, da metka ne bi bilo več nazaj. Dolgo ga je ovirala privlačnost, a preden ga je mogla premagati, se je praktično že preveč oddaljil od zemlje, dejali bi, da ga privlačnost ni mogla več dohajati. Metek se je iztrgal iz njenega območja in svobodno odletel v vsemirje. Tod ni nobenega zračnega upora več, nobene druge sile, ki bi ga ovirala, pot mu je odprta v neskončnost.

A da bi se to res zgodilo, bi morala znašati začetna hitrost izstrelka nekaj čez 12 km na sekundo. To je precej; s takimi hitrostmi do danes še nismo imeli opraviti. Če bi s to hitrostjo odletel iz Ljubljane proti Ameriki, bi bil v desetih minutah v Newyorku. Tale številka, 12 km na sekundo, nas torej veže na zemljo in do danes se nam je niti za trenutek še ni posrečilo doseči. Ta hitrost zavisi samo od velikosti tega ali onega nebesnega telesa. Ako bi hoteli odleteti s solnca, bi morala zna-

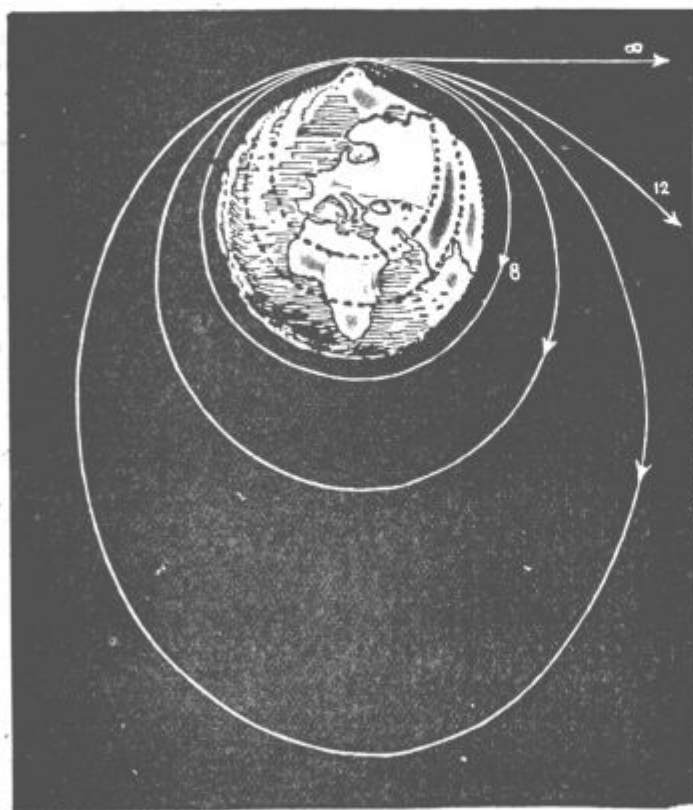
šati brzina 600 km na sekundo, a na luni le nekaj čez 2 km. Če bomo torej enkrat tam gori, potem ne bo težko priti nazaj na zemljo. Prav lahko bi postali astronauti prebivalci ene izmed lun, ki krožijo okrog Marsa. Če bi živeli na njih ljudje, bi se morali popolnoma odpovedati nogometu, kajti pri najnedolžnejši brci bi žoga že odletela v vesmirje.

Večni let

Mislimo si, da stoji nekje na zemlji nebotična gora. Na vrhu postavimo gigantski top in začnemo streljati v vodoravni smeri. Za vsak strel nabijemo top z večjo množino streliva. Metki leté sicer vedno dalje, a končno pade

nabijali top s še bolj izdatnimi naboji, bi se metkova pot raztegnila iz kroga v elipso, a pri že opisani začetni hitrosti 12 km v sekundi bi se razklenila v parabolo. Granata bi se popolnoma oprostila zemeljske privlačnosti in bi svobodno zletela v vesmirje. S tem bi postala granata sama od sebe prostorska ali vesmirska ladja. Potrebovala ne bi ne kril, ne motorjev, ne vijakov. Gnale bi jo iste sile, ki našo zemljo že milijone in milijone let brez prestanka ženejo okrog sonca.

Vse bi šlo torej gladko, če bi mogli zgraditi takšen top, ki bi pognal granato s to hitrostjo iz svojega žrela. A, žal, razen onega v romanu Julesa Vernea, takega topa ni bilo in ga nikoli ne bo, ker je nemogoč. Topa s 300 m

POTI IZSTRELKOV OKOLI ZEMLJE

Pri hitrosti 8 km v sekundi bi letela granata v krogu okoli zemlje. Pri 12 km bi po označeni poti odletela v svetovni pros

vsak na zemljo. Tisti metek pa, ki bi zapustil topovo cev s hitrostjo 8 km v sekundi, ne bi padel več na tla, marveč bi letel v krogu okrog zemlje. In to ne samo enkrat ali dvakrat, marveč neprestano vse večne čase. Obkrožil bi jo kot nova, neskončno majhna luna, vsako poldruho uro enkrat. Ako bi

dolgo cevjo nikoli ne bo mogoče zgraditi, a tudi tedaj, če bi se to posrečilo, bi bila cev mnogo, mnogo prekratka. Matematiki so izračunali, da bi morala biti taka cev dolga vsaj 3.000 km, to se pravi, da bi segala skoro čez Ocean. Pri krajši cevi pa bi morala biti eksplozija naboja tako silna, da bi se

granata združila kot gnil sadež. A če takšnega pritiska ne bi prenesla jeklena granata, bi ga tem manj mogel prenesti človek. Tega bi strlo v prah, pa naj bi bil zavarovan s še tolikimi Verneovimi zračnimi blazinami. Kot veliki optimisti pa recimo, da bi se tudi to kako uredilo; potem ostane še zrak. Preden bi ga granata prebila, bi se zaradi trenja segrela na 2.000 stopinj Celzija in bi se stalila. Saj se isto zgodi tudi z meteorji. Mnogo jih zaide v zemeljsko ozračje, a malo jih pade na tla. Po večini se vsled trenja ob zrak tako segrejejo, da zažare, se stale in izparijo.

Granata Julesa Vernea za potovanje na luno je torej nemogoča, in strel v vsemirje bo imel le tedaj izgled, da se uresniči, če se posreči začetno hitrost doseči polagoma, tako, da bo mogel človeški organizem prenesti nastali pritisk.

Človek lahko izdrži ne vem kako veliko hitrost, če je enakomerna. Meni da prav nič ne čutiš, cenjeni čitatelj, da zdajle v tem trenutku, s stolom vred, ki na njem sediš, dreviš s pošastno hitrostjo 30 km v sekundi po vsemirju, kamor te tira s seboj zemlja na poti okrog solca. Niti malo ne čutiš te peklenske hitrosti, kajti ta brzina je sama na sebi nezaznavna. Samo sprememba hitrosti ali pospešek je tisto, za kar smo občutljivi. Če voz, na katerem sediš, nanaglooma potegne, začutiš pritisk v hrbtu; ko je enkrat v teku, ga ne čutiš več.

Da bo mogel človek prenesti pritisk pri strelu v vsemirje, bo smela hitrost granate naraščati le za 25 do 30 km vsako sekundo. Če to zračunamo, najdemo, da bi s tem pospeškom potrebno hitrost 12 km, dosegli v osmih minutah, a bi v tem času že premerili razdaljo 3.000 km. In če bi se tako polagano večanje granatne hitrosti hotelo doseči s topom, tedaj bi morala biti dolžina cevi pač 3.000 km, kar smo že omenili. Temu se da izogniti na ta način, da se granata ne požene z eno samo eksplozijo, ki nastane v topovi cevi, marveč da se vdela strelivo v granato samo, kjer polagoma eksplozira. S to izpremembo dobimo čisto novo vrsto izstrelka — raketo.

Preden si raketo pobliže ogledamo, bi bilo še opomniti, da tiči njen edini pomen v tem, da nam nadomesti top s 3.000 km dolgo cevjo, ki bi ga sicer potrebovali. Raketa mora le na poti

3.000 km zase proizvajati gonilno silo. Po osmih minutah, ko se je pognala na potrebno hitrost, 12 km na sekundo, je njena naloga izvršena. Odtod naprej lahko leti kot Verneova granata sama od sebe svobodno po vsemirju.

Kaj je raketa?

Raketa, ki mora 8 minut proizvajati tako ogromne energije, da ji pudele potrebno hitrost, ni nobena utopija več. V bistvu je čisto podobna svetilnim raketam, ki frče po zraku na kresni večer.

Rakete ni treba izstreliti, marveč se z lastno silo dvigne. V bistvu obstoja iz posode, ki je napolnjena s strelivom. Iz te posode polagoma dohaja eksplozivna snov v manjši prostor, kjer izgoreva. Pri tem nastajajo ogromne množine plinov, ki bi jo razgnale, če bi bila popolnoma zaprta. Ima pa na zadnji strani več tankih šob, skozi katere uhajajo plini z velikansko silo na prosto in potiskajo raketo pred seboj. (Na podoben način se gibljejo tudi nekatere ribe, ki jih reakcija vode, katero iztiskavajo skozi škrge, rine naprej.)

Raketa se začne dvigati polagoma. Nato leti vedno hitreje in hitreje, dokler ne doseže one fantastične hitrosti, ki jo iztrga iz privlačnosti zemlje. Hitrost tako enakomerno narašča, da se ji človek lahko mirno zaupa. Treba je le še bistveni raketi, to je onemu delu, ki proizvaja gonilno energijo, pridodati prostor za potnike, pa imamo pred seboj pravi osnutek vseirske ladje.

Preglavico nam dela samo še strelivo, ki mora biti za take rakete močnejše od navadnega smodnika, kajti za take hitrosti so potrebne velikanske energije. Izračunali so, da je potrebno za vsak kg teže, ki jo hočemo vreči iz zemlje na luno, toliko dela, kolikor ga opravi stroj za 25 k. s., če teče eno uro. To je silno mnogo in naša običajna razstreliva kaj takega ne zmorejo. V tem je iskati tudi glavno oviro, da vseirska ladja do danes še ni vzletela. Iznajti bo torej treba strelivo, ki bo nadkriljevalo vse dosedanje eksplozivne snovi. Baje ga že imamo, dasi še ne v prav takšni obliki, kot bi želeli. Izračunali so, da bi bolj skromnim zahtevam ustrezal že pokalni plin, t. j. zmes tekočega vodika in kisika, ki povzroča najsilnejše eksplozije, kar jih doslej poznamo. S pomoč

jo tekočega pokalnega plina bi bilo že danes mogoče pognati raketo na mesec. Za enkrat sicer samo prazno, a kadar bo kemikom uspelo proizvajati vodik v atomskem stanju, tedaj bo vseirska ladja rešen problem. Atomski vodik vsebuje pri enaki teži 10krat toliko energije, kot plinasti in razmeroma majhne množine bi lahko pognale velikanske kozmične ladje v vseirje. Pridobivanje atomskega vodika pa je v najtesnejši zvezi s sproščanjem atomske energije, in ni čuda, da se z njim peča tako rekoč cvet znanstvenikov vseh narodov. Toliko vemo, da tiči v posesti atomske energije zavojevanje vseirja.

Premogova energija nam je omogočila železnico in parnike, s katerimi smo premagali zemljo. Z bencinom in bencinskimi motorji smo zavojevali zračni ocean, z atomsko energijo pa bomo postali gospodarji vseirja. To niso nobene utopije. Pred nami je res še dolga pot; morda tako dolga kot pot od otroških balončkov do modernih Zeppelinov, a je jasna in ravna prav do veličastnega cilja.

Voznja z raketo

Ob strahovitem tuljenju bruhajočih plinov se začne raketa polagoma dvigati od zemlje. Zračne plasti prebije z razmeroma majhno hitrostjo, tako da se le neznatno segreje; po nekaj sekundah je že v brezračju. Hitrost vse bolj narašča in v osmih minutah, ko poslednjič bruhajo plini proti zemlji, leti že z brzino 12 km na sekundo. Prelleteli smo že 3.000 km. Zemlja je ostala kot velikanska krogla za nami. Tedaj eksplozija preneha, in potnikom, ki so imeli doslej čisto normalen občutek, da nekje sede ali stoje, se ta hip zazdi, kot da so izgubili ravnost težje, da padajo nekam v prazno. Morda tega sploh ne bodo prav občutili, saj ne bodo vedeli, ali gredo navzgor, navzdol, na desno ali na levo. Čudovit občutek, ki ga doslej še ni imel noben človek! Medtem hitrost polagoma poma in čisto polagoma se raketa zmuzne skozi mejo, ki loči privlačnostno polje zemlje od privlačnostnega polja lune. Odtod naprej že privlači raketo luna in hitrost spet narašča. Treba je začeti zavirati, ker bi drugače le malo pretrdo pristali na mesecu. Zaviranje se vrši na ta način, da se odpro šobe, skozi katere uhajajo

plini na sprednji strani rakete. Takšne šobe so nameščene tudi ob straneh, da se med vožnjo lahko okrene raketa malo na desno ali na levo, kar bo skoro potrebno, če bi kakšne motnje zanesle raketo iz prvotne smeri v stran. Brez tega krmarjenja bi se lahko pripetilo, da bi smuknili z raketo mimo lune. To bi pomenilo avanturo, ki presega kombinacije našega razuma: za blodili bi v neskončno vseirje, kjer bi tavalili do smrti.

Pa recimo, da smo gladko pristali na luni. Dolgo se na njej ne bi mogli muditi in treba bi bilo misliti na povratek, po isti poti seveda. Raketa bi morala imeti tudi razstreliva za obratno pot z lune na zemljo. Odhod bi bil to pot lažji, ker je lunina privlačnost skoro šestkrat manjša od zemeljske. A treba bi bilo zavirati pred pristankom na zemlji in za ta manever bi porabili ravno toliko streliva, kakor pri odletu z zemlje. Zaviranju se ne dá ogniti, ker si menda noben astronom ne želi, da bi pristal na zemlji na ta način, da bi se potopil z raketo vred do najglobljšega dne Oceana, odkoder se najde izhod le v romanu, v resnici ga pa ni.

Mnogo doživljajev nas torej še čaka med nebom in zemljo, a nič nerazumljivega, nič nemogočega. Nekoč bomo vse dosegli.

MODERNA ANGORA

K. pismu iz Angore, ki ga prinašamo na drugem mestu, bodi omenjeno, še tole: Ko se je l. 1919. Kemal-paša nastanil v Angori in jo povišal za glavno mesto, ni štela niti 30.000 prebivalcev. Bila je brez hotelov in dobre pitne vode ter močno malarična. Zdaj se je mesto — kot pričuje naš članek — že dokaj razvilo. Francoski arhitekt Josefy in Nemca Brix in Bansen proučujejo načrt, po katerem se bo zgradilo mesto za 200.000 prebivalcev. 10.000 delavcev je zaposlenih skoraj neprestano. Zgrajene so že velike vladne palače, v kratkem bo dovršena univerza in opera. Vzlic temu bo treba še mnogo dela in stroškov, preden bo Angora taka, kot bi jo hotel imeti njen največji častilec, prav za prav »oče« moderne Angore — Kemal paša.

Pisma naših čitateljev iz tujine

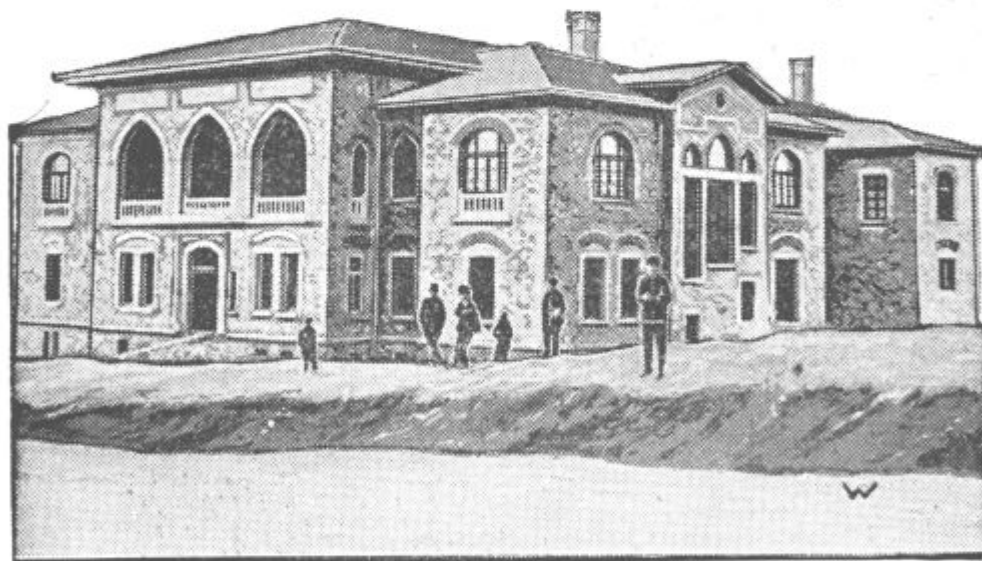
Iz turške Angore

Današnja Turčija se deli v evropski in azijski del in je popolnoma narodna država. Glavno mesto Angora leži v osrčju azijskega dela, na robu slane puščave.

Potovanje po Turčiji je danes že prav lahka stvar. V poldrugem dnevu dospesh z brzovlakom v Carigrad, od tod pa je do Angore še kake tri dni.

jetna, železniško osebje zelo vljudno. Posebno čutiš to pri carinski reviziji: turški uradnik je fin, obziren — grški pa surov; gorje vsebini kovčega pri reviziji od strani Grkov.

Vrnimo se k prestolnici — Angori. Mesto leži na strmem in na vrhu ravnem griču, kakih 870 m nad morjem. Do mesta vodi železnica, ki se tu kon-

PARLAMENT V ANGORI

Voziš se od Skutarija naprej udobno, ves čas po puščavi ali pa po gorovju visokem do 1500 m, ki je bilo za mojega potovanja močno zasneženo. Očarujoča je večerna vožnja preko Bospora, nepopisno lep je pogled na Carigrad, Zlati rog...

Ob vsej progi od Skutarija pa do prestolnice Angore stoje lične, nove in solidno zgrajene postaje, delo Nemcev za časa svetovne vojne; vožnja je pri-

ča. Kar se tiče podnebja, ni Angora baš na najboljšem. Pozimi zapade večkrat suh sneg, mraza je do 7 stop. C pod ničlo, poleti pa 6 — 7 mesecev ni dežja in temperatura se dvigne do 55 stop. C, celo do 65 stop. C (na solncu), noči so ledeno mrzle. Podnebje je torej strogo kontinentalnega značaja.

Nedaleč od Angore — na jugu — se začne obširna slana puščava, ki je na debelo pokrita s peškom, V tej pušča-

MUSTAFA KEMAL PAŞA,

vi leži ogromno, kakih 85 km dolgo in 40 km široko, slano jezero Tüs Cöllü. Ves pesek iz puščave raznaša veter po

okolici in tudi po mestu, ki je ob času vetrov zavito v gost oblak. Ko pa pride dež, je na ulicah za ped na debelo blata. Tu sem bi postavil Ljubljance, ki zabavljajo nad blatom doma in — obupali bi vsi do zadnjega.

Ceste same so slabše kot v Beogradu kaldrma. Če ne paziš pošteno, se naenkrat znajdeš v bolnici s polomljenimi nogami in rokami. Je pa tudi nekaj lepših; po teh šviga na stotine avtomobilov in omnibusov.

Modernih hiš je v Angori malo in še te so sezidali v zadnjem času. V mestu je precej nemških inženjerjev, ki vodijo gradnjo hiš. Zidajo tudi «Alaman sefaret» = nemško poslaništvo, za katero so dobili okna iz — Hamburga v zabojih. Tu namreč ni nobene industrije, nobene tovarne, nikakih boljših obrtnikov, vse moraš naročiti iz tujine. Pred kratkim so pričeli zidati tudi kmetijsko šolo.

Mesto ima dober vodovod in električno razsvetljava; v kratkem se bo, upam, Angora razvila v prav moderno mesto. Druge hiše pa so silno borne, narejene iz rezane slame in blata. Tudi boljši ljudje stanujejo v kolibah, kakršne bi se pri nas izognil berač. Stenic na milijone.

Turška prestolnica ima okrog 100.000 prebivalcev, po večini Turkov. Precej je Nemcev iz Berlina, nekaj tudi Rusov, Slovence sta pa dva. Inozemci se

PARTIJA IZ ANGORE, PRESTOLNICE KEMALOVE DRŽAVE

oblačijo solidno, neverjetno so pa oblečeni Turki sami. Tu se ne smeš čuditi, če srečaš po zimi na ulici gospo v poletni obleki, ali pa jezdeca (n. pr. iz višjih krogov), ki nosi na glavi slamnik, na bosih nogah pa mu tiče nove, svetle galoše. Tudi ne zameri, če srečaš poleti ob hudi vročini gospo, tesno zavito v kožuhovinast oguljen plašč, s čevlji francoskega izvora na nogah, ki ima glavo zavito v pajčolan.

Na lastne oči sem videl, kako je brivec ob 9. zvečer bril gospoda, ki je imel v svoje veliko veselje na glavi slamnik; drugo jutro sem videl oficirja, ki je nesel v eni roki otroka, v drugi pa solato v košarici; moško je odlozil breme na ulico in stopil k čevljarju, sedel na stol in počakal, da mu je ta popravil čevlje — kar na nogi. Po vseh ulicah je dosti brezposelnih, ki ti za 5 piastrov (1.50 Din) osnažijo čevlje, da se svetijo kot solnce. V modi so Turki vsaj 20 let za nami, v kulturi pa še dlje.

Higijena, če sploh moremo o njej govoriti, je silno primitivna, za vse mesto je le par kopališč; pokopališča so raztresena kar po mestu, okrogel nagrobni kamen, podoben «kantonu» priča, kje počiva truplo tega ali onega dragega pokojnika. Po mestu in okoli se potikajo tolpe sestradanih psov... Ti so edini poklicani v to, da odstranjujejo z ulic v predmestjih odpadke in mrhovino...

Hrana je zelo draga. Da navedem nekaj primerov: kilogram svinjine stane 60 Din (2 liri); lira je 100 piastrov = 28 — 30 Din); za vrček piva plačaš 45 piastrov, za liter vina 1 liro. Vino pijejo tu samo inozemci; domačinom vera to zlato kapljico prepoveduje. Trgovin je malo; boljših trgovin je pa sploh sa-

mo nekaj. Vsa živila prodajajo v konzervah, ker je sicer nevarnost, da se v par dneh pokvarijo. V konzervah dobiš vse: mast, sirovo maslo, meso, ribe, sadje. Kruh je tu slab, kisel in povrhu še drag. Trgovine so nesnažne, nehigijenične, izložbe so do vrha zamazane v blatom, povsod je na milijone stenic, ki jih uspešno preganjajo s «Flytom».

V hrani so Turki zelo skromni. Boljši ljudje redkokdaj jedo kaj boljšega, kot pri nas revni delavci. Ubožnejši jedo skozi celo leto kruh in prigrizujejo čebulo ali skuto. Specialiteta pa jim je mleko s česnom. Šele ramazan prinese odrešenje. Ko oznani zvečer hodža z vitkega in osvetljenega minareta konec posta, se razvije pravo življenje, vse se gosti in uživa sladkosti tega sveta...

Za promet skrbe v mestu avtotaksiji in omnibusi, ki pa vozijo le po boljših cestah. Sicer se moraš posluževati kamele ali osla. Zunaj mesta neredko vidiš kamele v celih karavanah. Prinašajo drva z gorovij, ki so oddaljena 2 do 3 ure in vino iz vinogradov, ki leže na severu, 1 uro od mesta.

Po cestah neprestano srečuješ lepe Turkinje. Napravljene so po «poslednji modi» iz l. 1900. Sicer tudi vidiš moderne obleke, ali te so narejene bogve kje, po čudnem kroju! Srečaš celo ciganke v hlačah! — Svoboda turške žene je le navidezna. Nikoli ne boš srečal žene v hotelu, kavarni... Njena edina pot je sprehod v mošejo, sicer pa je doma v haremu. So tudi izjeme, ali...

Povem vam še nekaj o Kemal paši. Ta je imel tudi *moderno* ženo, a sta se kmalu ločila; ona je sedaj v Evropi, on pa na vso žalost pije... Narod mu pravi «gazi», to je rešitelj.

W. Bölsche

Pomlad ob jezeru

Megle so se razkadile.

V čudoviti mavrici prvega majskega solnca leži jezero. Temno, temno sinje kakor lotosov cvet. Bolj sinje od neba, po katerem plavajo mlečni oblaki. Neposredno pred tabo na bregu dvojen venec; najprvo mlado, šele pogajnajoče, zlatorumeno pomladno trstičje, ne višje od trave; potem rjavo, valovito strnišče lanskega trstja, nad ka-

terim plapola kakšna posamezna, suha, šelesteča zastava. Obsežna gladina jezera se ti zdi danes v svoji trdi modrini majhna kakor cvet. Tam preko dolg, oslepljivo žolt pas obrežnega peska, ostro ločenega od modrine kakor z ravninom. Nad njim isto tako oster, skoro črn trak borovcev, tako teman navzlic slepečemu solncu. Tu pa tam vred njim nežen, rjasto rožnat obla-

ček: brsteče jelše na brežnem obronku. Ali pa bledozelena pega, lahka kakor dim — vrba, ki ji že poganjajo lističi. Rdeča fabriška poslopja, vodne naprave ob koncu gozda so kakor iz škatljice za igrače. Dimniki odsevajo z dolgimi, rdeče trepetajočimi odsevi v vodni modrini.

Sveta pomladna tišina.

In vendar rahel zvok, radosten in oddaljen, kakor srebrno zvenč zvonček. Tjek! Tjek! Sedaj tu, sedaj tam odgovarjajoč. Teteretetet! Vidiš tiste pike tam v jezeru? Tvoje oko se navaja polagoma na svetlikajočo se kovinsko sinjino, razločuje. Tu sta dve večji, čisto blizu. Krmarita naravnost iz suhega trstja na odprto gladino. Črne tukalice. Beli kljunčki se leskečejo. To je doba njihove ljubezni. Po parih, strogo po parih plovejo iz trstja. Blaženo v veliko sinjino, po kateri pleše solnce.

To pomladno jezero je neskončno mehka poročna postelj neštetim pticem.

Opaziš samo še zamudnike, ki se odpravljajo. Zunaj na visoki gladini mora biti že pravo mrgolenje ljubavnih parčkov. Ali vidiš tam brezkončno vrsto točk: divje gosi, brez števila, ki ribarijo med njimi v strnjeni koloni. Čoln jih za hip zmoti, kakor vrtinčast steber dima se razbežijo na obe strani jezera, in navzlic daljavi prihaja rahlo klepetanje njih glasov do tebe, kakor da ropočejo s kavnimi čašami v kakšni restavraciji.

Potem spet vse tiho.

Ob trstičju se je zablistalo, kakor da so se odtrgali lokvanji od njega in da sedaj polagoma drčijo po gladini. A v tem času še ni lokvanjev. Nova jafa ptic odhaja za tukalicami. To so večji dečki, z belim oprsem, z rdečkastimi stranmi, z glavo strmo pokonci, kakor da je stegajoča se glava kače; na nji je nekaj kakor majhna kapuca, ki se veže pod glavo v pentljo. To je trdi pernat čop, ki označuje ponirka, kralja vseh tukajšnjih vodnih ptic po lepoti in ponosni drži. Tudi ponirki imajo svoj poročni dan. Ali vidiš tisti parček tam? Oba zvesta poročenca sta tesno drug ob drugem in mislita resno. Včasih se dvigneta oba hkratu, z zaljubljenim grgranjem, z belimi trebuhu tesno spojena, skoro v polni velikosti iz vode — njiju najslajši ljubezenski položaj. Drug par se bliža. Pa to nista ženin in nevesta. Dva capina sam

ca, še precejšnja zelenca, ki stičeta okrog, ali bi jima maj tudi ne podaril kaj ženskega. Zdaj ko sta začasno pri iskanju, se držita z zvestobo potepinov skupaj. Morda se bo dala kakšna poštena ženica še premotiti. Približala sta se zaljubljenemu paru na slepo srečo in v sumljivo bližino. Hej, kako se je ženin mahoma razkošatil! Najprvo je pregnal enega tekmeca, potem drugega. Obema se je postavil tako energično po robu, da sta se kar potopila z glavo navzdol. Samica je ostala mirna. Močnejši bo že zmagal. Logika ženske zvestobe. Toda — polje je spet prosto in ženka z možičkom plavata raznežena proti sredini jezera. Daleč proč sta se pojavila tudi predrzna zelenca in se zopet družita. Odbita, kakor sta bila, krmarita v širokem loku mimo onih dveh proti svetli sredini, kjer se izgubita pogledu — na nove avanture s slabotnejšim ženinom.

Pomlad, ljubezen vsepovsod.

Tudi blizu tebe ob bregu se oglašajo, ne s posameznimi zvoki, temveč v neprestanem, enotnem mrmranju. Tudi to iz ljubezni. Ko je poplavilo jezero v vigredi bregove, je ostala na tem mestu majhna mlaka. Ali vidiš bele popke v plitvi, temni gladini? To so mrmravci. Vsak popek je belo grlo krastače, ki se dviga samo za znamenje iz vode. Od časa do časa se zablesči novo grlo, s hitrim zgibom, kakor če se zlijeta dve kaplji. Potem je vrsta spet trdna in mrmolja soglasno in poltiho dalje. Pa ne prepevajo samo. Mnoge so, čeprav negibne, v najbolj razposajeni tajni igri ljubezni in samci držijo samice od zadaj krepko objete. A vse po domače — idila malih bitij, ki jim je to perišče mlakužnice prav tako dobro kakor pticam celo sinje jezero. Pastirice skakljajo kakor majhne vile okoli mlake — seveda tudi zaljubljeno. V gozdu se oglašajo zaljubljena zelena žolna.

In solnce žari, žari na vso to ljubezen.

Veletok svetlobe in gorkote iz daljnih svetovij, ki povzročajo veletok ljubezni na stari zemeljski premičnici. Vsak izmed teh svetlobnih žarkov, ki se blešči na mali mlakuži s krstacami, je poromal dvajset milijonov milj skozi ledeno prostornino. In povzročajo tu ljubezen ptic in krstac kakor žareča, omamljiva kopel vesoljnosti.

Lev Zdanov

Pir pri carju Ivanu Groznem

Končan je dolgi carski dan, poln skrbi in truda. Na večerni pir pri carju se zbirajo običajni gostje. Neopazno zašepče car Basmanovu:

»Sedi, Fedulja, poleg kneza Ovčimina in bodi zelo ljubezniv ž njim, ko vaju bom skušal pomiriti.«

Gostje so že poseli okoli mize, ko opazi knez Dimitrij Ovčimin, da je mesto poleg njega še prazno.

»Koga mi je neki bog odločil za soseda?« Komaj mu pride ta misel, že vi-

CAR IVAN GROZNI

di, da se je proti praznemu mestu napolnil Fedor Basmanov, potomec tatarskih plemičev in ljubimec carjev. Mladí knez se zjutraj nemilo napal Basmanova in ga imenoval sodomita, ki na gnusen način služi svojemu carju, zato zdaj gleda, kam bi presedel, da bi mu ne bilo treba prenašati zopernega soseda Fedorja Basmanova.

»Kaj si poskočil, Mitja,« se oglasi od gornjega konca mize car. »Od našega

pira bežiš? Glej počastil nas je sam knez-vojvoda Mihajlo Rjepnin.« Globok poklon odda car pri teh besedah v stran svitolasega vojščaka Rjepnina.

Vojvoda z globokim poklonom odgovori carju: »Carjevo povabilo je kakor božji ukaz. Tako so nas učili očetje. Vedno smo radi tvoji gostje: na piru in v boju.«

»Poglej, Mitja, kako govore stari ljudje,« pravi car. »ti pa bežiš od naše gostje. Tu vendar ni Litovcev . . .«

»Gospodar, jaz nisem bežal niti pred Litovci niti pred Tatari,« vzplameni Ovčimin.

Car razume namigavanje; molči, samo grozno lice mu potemni. V tem trenutku se vmeša Basmanov:

»Knez Dimitrij beži pred menoj. Zjutraj sva se nekaj sprla. Jaz nisem nič užaljen, on pa . . .«

»Dobro, Fedja, ti si pravi kristjan, odpuščaš žalitve. Ti pa, Ovčimin, ki bežiš od tatarskega potomca, ne delaš prav. Jaz vaju pomirim. Izpijta vsak čašo sladke medice in pozabita žalitve. Taka je naša carska želja.«

Pokorno skloni svojo, kodrasto glavo mladi knez v znak soglasja in začela se je carska večerja. Velike in obsežne so čaše na gostijah groznega carja in gostom stopa vino v glave. Mladí junak knez Ovčimin, nevajen težkih pijač, že kmalu ves mehak. Obrne se k Basmanovu: »Oprosti mi, morda sem te razžalil. Samo bog je brez greha. Dajva, spravava se, poljubiva se po bratovsko . . .« Mladeniča se poljubita, car pa ju opazuje s krivim nasmehom, ki mu kar noče z lica.

Nenadoma pokliče car Basmanova: »Fedja, slabo dvoriš svojega novega prijatelja. Glej, skoro nič ne pije. Pri nas tega ne sme biti. Ej, strežaji, največjo čašo, pil bo knez Ovčimin na moje zdravje!« Ivan sam nalije penečega vina, prepojenega z raznimi ostrimi vzhodnimi začimbami in podaja čašo knezu Dimitriju: »Car-gospodar in veliki knez vse Rusije Ivan Vasiljevič počašča s čašo iz svojih carskih rok bojarja kneza Dimitrija Fjodoroviča Ovčimina iz rodu ruskih knezov Obolenskih. Izpij čašo do dna na naše carsko zdravje!«

Knez Dimitrij težko vstaja izza mize, majajoč se in opirajoč se nanjo. s tež-

kočo izreka zahvalo za počaščenje:

»Moj nizki poklon za veliko milost, car, gospodar in veliki knez. Oprosti in osvobodi me: Veliko sem že pil na tvoje zdravje. Premočno je vino. Rad bi, ali mi mi mogoče. Daj mi kaj lažjega in rad bom izpil na tvoje carsko zdravje.«

»Naj bo po tvojem. Kletar, spremi kneza v klet, da si izbere vina po svojem ukusu za carsko zdravico.«

Car pokliče kletarja in še nekega slugo ter jima šepetaje daje navodila, knez Oščin in pa se zahvaljuje za izkazano milost: »Hvala ti, milostivi car. Ko se na hladu malo izprehodim in prevetrim, dve čaši na tvoje zdravje.«

Opotekajoč se odhaja knez v spremstvu slug, da si v kleti izbere kaj slajšega in lažjega. Prišedši v klet vprašuje kletarja: »Kje imaš kaj lažjega.«

Mračen sedi samo knez - vojvoda Rjepnin, presлавni junak in zmagovalc v mnogih bitkah. Poleg njega sedi takisto tih in mrk pobožni asket v vojaški obleki, poglavar strelcev in bogat meščan moskovski Mitnov - Molčan. Po pravici nosi svoje ime. Molčeč je, toda pošten in trd, hraber v boju in ne plah v miru.

Okoli carja se smučje Aleksej Basmnov, oče Fedijin in kaže na mračno dvojico:

»Niso baš veseli tvoji gostje, car; glej redki gost knez Rjepnin in tlačan Mitnov prezirata tvojo zabavo. Uporniško seme, treba bi ga bilo že davno zatreti. In korist bi imela tudi tvoja zakladnica...«

Car sname krinko in začuti na svojem licu karajoč pogled starega voj-

POGLED NA KREMELJ, DIVOTO MOSKVE

»Evo tu, knez. Naj natočim, ali pa se sam izvoliš potruditi?«

»Čakaj, sam pokusim najprej.« knez se sklanja k sodu, za hrbet pa mu urno stopi tretji spremljevalec, carjev rabelj Maljuta in mu ročno zadrigne zanko okoli vratu. Roke kneževe nelepoma hajo po zraku, tudi noge se že šibe, še par hripavih hropljajev in mladi knez je izpil čašo svojega življenja do dna...

Zgoraj pa veselo šume gostje med petjem, spori, jedjo in pijačo. Že nastopajo carski plesalci, tudi carjev ljubimec Fedja Basmanov že pleše svoje razvratne ženske plese. Sam car se že vrti s smešno krinko in poplesava med pijanimi gosti. Veselo je na piru carja Ivana.

vode. Z urnimi koraki stopa proti knezu. »Kaj te žalosti, knez, na mojem vselem piru. Solze imaš v očeh, ali jih točiš za dušo kneza Dimitrija?«

»Ne, gospodar. Živa je duša Dimitrijeva. Nad teboj plačem; krinko devlješ na svojo maziljeno glavo in na svoje presvetlo carsko lice. S prešustnimi sodomci plešeš, nad tvojo dušo lije solze moja duša.«

»Na, še ti nadeni krinko! Nočeš, carju se upiraš? Pa ti jo nataknem sam!«

V svojem velikem razburjenju iztrga knez krinko carju iz rok in jo potepta. Ves tresoč se od gneva izbruhne vojvoda: »Car, tvoje početje nad menoj ni pravo. Jaz sem tvoj svetovalec, vojak in vojvoda, zaščitnik države in bojar

tvojega državnega sveta, a ne komedi-
jaš in sramotni sodomec!«

Vsem gostom, ki so se zbrali okoli
carja in kneza, zastane dih. Pijana or-
gija je hipoma utihnila. Car pa seže za
pas ali tam ni noža, tudi ostrega žezla
nima pri sebi. Trenutek strmi knezu v
oči, nato pa zamolklo izdavi:

»Dobro. Naj bo po tvojem. Doživel je
car, da ga v njegovem dvoru sramote
gostje.«

Znova molk, na licu carjevem pa pre-
čita knez in vsi ostali smrtno obsodbo.

»Car, odpusti me s pira,« prosi Rjep-
nin. »Pusti me domov starca, skoro za-
zvoni k jutranjicam.«

»Ti misliš, da te pustim še živega od-
tod po tvojih drznih besedah?«

»Tvoja volja, gospodar.«

»Trpek si, knez. Idi, moli zadnjikrat
in hvala za tvojo odkrito besedo.«

Oddavši nizek poklon carju odide voj-
voda iz dvorane. Komaj se zapro vrata
za gostom, pokliče car krutega šele ne-
davno pokrščenega kneza Čerkaskega:
»Danes je pozno. Jutri, ko gre v cer-
kev, ga primi in napravi ž njim, kakor
veš in znaš!«

»Dobro, milostivec, a v двореc naj
tudi nekoliko pogledamo?«

»E, kakor hočeš!«

Car se vrne na svoje mesto, pri vra-
tih pa medtem nastane šum. Vrača se
sluga, ki je spremljal Rjepnina in ž njim
Mitnov-Molčan.

»Kaj je,« vprašuje car.

»Kneza si velem izpustiti,« poroča slug-
ga. »Ali za tega ni bilo ukaza, sam se
je hotel izmuzniti s tvojega pira.«

»Hej, Molčanuška, kaj nisi vedel, da
brez mojega dovoljenja ne sme nihče
ven. Že tako te junaka redko vidimo
pri naših veselih gostijah. Ali tudi tebi
ni ljuba moja zabava? Molčiš, uporni
tlačan? Ej, sem čašo, največjo! Naj jo

izpije na naše zdravje radi svojega ne-
vrednega postopka.«

Podado čašo, ki je Ovcin in ni dopil
pred svojo smrtjo. Vrli vojak Mitnov
vidi, da je obsojen na smrt, zato sklene,
da vrže tiranu v lice poslednji očitek.

»Slava carju - gospodarju,« vzklikne s
trdim glasom in odrine z odločno kret-
njo čašo od sebe. »Slava našemu carju
milosrčnemu!« Med globokim poklonom
se dotakne z desnico tal. »Resnično lju-
biš, veliki car, svoje sužnje in ni ti žal
ničesar radi svojih vernih slug. Kakor
se sam napiješ, tako siliš tudi nas, da
pijemo tvoje močno vino, pomešano s
krvjo naših pravoslavnih bratov. Slava
ti, gospo...«

Ni dogovoril nesrečnik. Mignilo je po
zraku in težko koničasto žezlo se je po
bliskovo s strašno silo zapičilo v grlo
poglavarja strelcev. Kri je brizgnila v
širokem curku iz rane in Mitnov se je
kakor hrast zrušil carju pred noge.
Preden pade drugi udarec, se skozi okna
zasliši ubrano zvonjenje najbližje krem-
ljevske cerkve, vabeče vernike k jutra-
njici.

»Pospravite tega psa,« zatrepeče
Ivan. »Vi pa, dragi gostje, ne zamerite.
Pogostil sem vas kakor sem znal, zdaj
pa je čas molitve. Odidite, izginite!«

Brez nepotrebnih poslavljanj so se hi-
poma razpršili gostje, car pa odide v
spremstvu mladega Basmanova v svojo
spalnico. Prišedši tja vzame najprej iz
predala spisek in zapiše vanj kneza
Dimitrija, strelskega poglavarja Mitnova
in vojvodo Rjepnina. Ta spisek obsega
vse carjeve žrtve in pobožni car skrbi
za njih duše: Za vse zapisane in umor-
jene se vsak dan vrši služba božja —
zadušnica.

Skrbno spravi spisek v predal, nato
pa potegne k sebi krasotca Basmanova
in s tresočo roko trga ž njega oblačila,
kos za kosom...

Sven Hedin

Obogon beži z ukradeno kamelo

Svedski potopisec, ki se že dve leti muči na novem potovanju skozi neraziskane predele Azije, popisuje v pričujočem sestavku dramatičen doživljaj z razbojnikom, katerega je imel v svojem spremstvu.

Bilo je v septembru. Tisto jutro sem se zbudil zelo zgodaj; ob štirih. Skrbel me je odhod Larsona in tovarišev. Ko sem jim rekel zbogom ter jim voščil srečno pot, sem zopet legel in zadremal.

Cez nekaj ur se je zdanilo. Vstal sem, ostavil šotor in videl, da mora biti karavana že daleč, ker ni o njej duha ne sluha. Pred šotorom sem našel samo dr. Hummla, ki mi je povedal, da je ostal zaradi starega razbojnika Obogona, ki bi imel spremljati karavano, a je tik pred njenim odhodom izginil. Dal sem ukaz, naj ga poiščejo. Kmalu pa smo ugotovili, da je izginila tudi moja brzonoga kamela. Haslund, moj sluga, ki je iskal nestalega moža, je prinesel novico, da manjka poleg moje kamele še en velblod — najboljši poleg mojega. Postalno nam je takoj jasno, da je Obogon ukradel obe živali in zbežal.

Haslund ni okleval niti za trenutek. Poklical je Mongole Batua, Mento, Serata in Matea, osedlal je pet najhitrejših živali in se je spustil v dir.

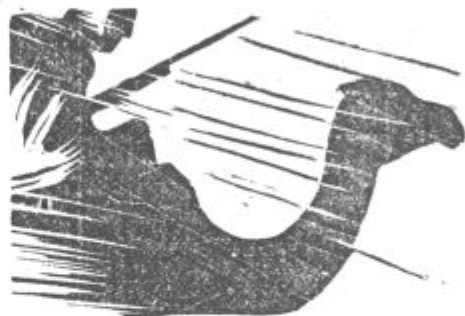
Vsi Mongoli so bil razbojniki; vzel sem jih v službo zatagadelj, da mi bo potovanje v njih družbi lažje, življenje pa sigurnejše. Izkustvo je pokazalo, da sem ravnal prav.

Toda neprijetno me je dirnilo dejstvo, da sem poslal razbojnike nad razbojnika. Predstavljal sem si, da bo njih sodba neusmiljena in kruta — smrt se je obetala v vsakem primeru. In vznemirjala me je misel, da bo moja ekspedicija na ta način omadeževana s človeško krvjo. Kakor pa mi je bilo to neprijetno, sem si tudi želel, da bi bil krivec za svoje dejanje kaznovan po zaslugi.

Mongoli so dolgo iskali sledu za begunom. Šele po dolgem času so ugotovili, da je krenil Obogon v južno smer skozi peščene in nerodovitne predele. Udarili so za njim. Zasedovanje je bilo težko, kajti veter je že izenačil pesek in zabrisal sledove; preganjalcem ni preostalo nič drugega kakor da se razdele in odrinejo vsak v svojo stran. Serat in Mateo sta krenila na jug, Haslund z ostalo dvojico pa je nadaljeval v pravcu, odkoder smo prišli. Čez pol

dneva se je vrnil s sporočilom, da je bil trud zaman.

Sedaj smo se sestali k bojnemu posvetovanju in sklenili, da pošljemo za begunom patroljo, v katero vstopijo Hempel, Zimmermann, von Marschall, Haslund, Batu in Mento. Odriniti bi morali naslednji dan ob 11.

Dne 12. novembra smo baš sedlali velblode za odhod — kar se pojavijo trije jezdecji na obzorju. Mento pogleda, pomolči, potem pa vzklikne: «So že tu!» In res, med peščenimi hribčki so se pojavile tri točke in štiri premične stvari: bili so moji razbojniki s štirimi velblodi, Serat in Mateo sta jahala vsak na svojem živinčetu in sta vodila na uzdi vsak še po eno kamelo. Med njima se je majal Obogon. Imel je zvezane roke. Serat in Mateo sta vodila tatu na močni vrvi, katero sta mu zadrignila okrog vratu. Revež Obogon! Izgledal je kakor obsojenec, ki ga peljejo na morišče.

Pred mojim šotorom se je vrgel razbojnik v pesek na trebuh. Pogledal sem ga in rekel: «Zelo sem vesel, da te spet vidim!» — nakar ni dal nobenega odgovora. Pokimal je žalostno z glavo in gledal v tla. Razumel je pač, da se bliža ostra sodba.

Ko smo šli k obedu, sem ga našel pred kuhinjo zvezanega in sem velel, naj mu zrahljaio vezi ter naj ga nasitijo in napoje. Kitajskemu profesorju Siu sem izjavil, da mi ta človek ni več mar in da ne zahtevam zanj sedaj, ko imam

zopet svoje kamele, nobene kazni. Sii pa je odvrnil, da bi ga moral izročiti sodišču v Mano na Etsin-Golu že zavoljo slučajja, ki bi se lahko kdaj ponovil. Storil sem po njegovem nasvetu.

Potem, ko je bil Obogon izročен sodišču, sta pripovedovala Serat in Mateo, kako sta prišla razbojniku na sled in kako sta ga dohitela in vlovila.

Jezdila sta dolgo, da sta se njuni živinčeti upekali in skoraj izčrpali. Malo je manjkalo, da nista izgubila poslednje nade v uspeh. Stopinje kamel so se čedalje bolj izgubliale v pesku. Serat je moral večkrat razjahati in otipavati sledove z rokami. Uveril se je, da je tat bežal čez peščena in valovita tla in da je ravnal zelo zvito, ker je hotel zavesti preganjalce. Toda njegova zasledovalca sta spoznala zvijačo in sta ga ukani.

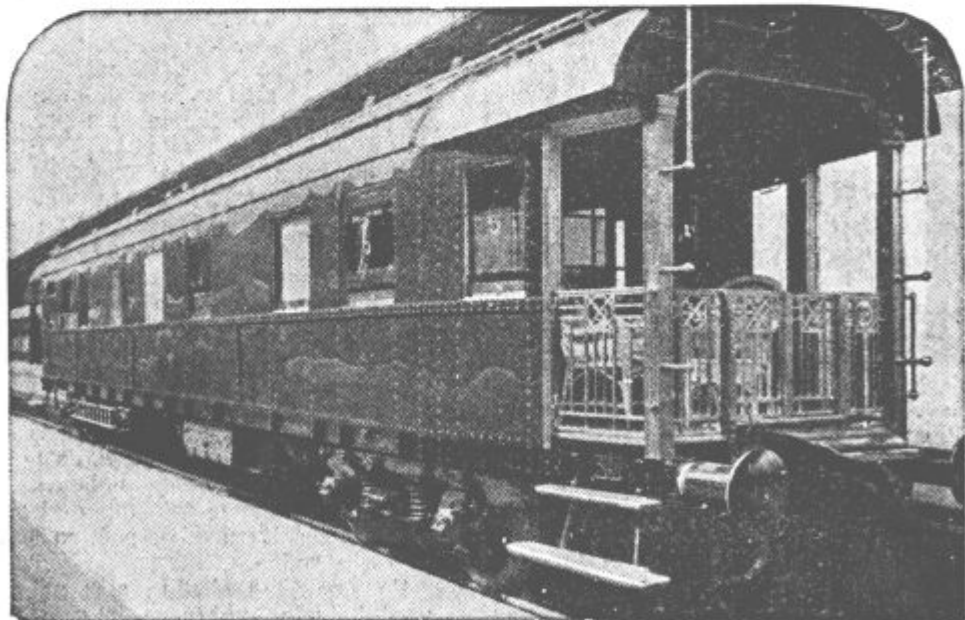
Nekje so šli sledovi proti jugu, na peščen hribček. Tukaj se je razbojnik poslužil še druge zvijače. Stopil je s kamele in je nadaljeval pot nekaj časa peš. Vrh tega pa je še z rokami zravnaval pesek. A tudi to mu ni pomagalo. Naenkrat pa so se v pesku zopet pojavile stopinje. Zasledovalca sta se razgledala po okolici — in res, videla sta približno 1 km pred seboj razbojni-

ka, ki je sedel za nekim grmičem pri oazi ter se preobuval. Ukradena velbloda sta se pasla mirno poleg njega.

Zasledovalca sta se spustila v dir. Morala sta prejahati dolino in sta izgubila ta čas tatu izpred oči. Prišedši zopet na ravnino, nista videla Obogona nikjer več. Ker pa sta bila Mongola gotova, da ju ni videl, sta le jahala naprej. In res sta ga kmalu zopet ugledala, kako jaha v velikih krivuljah, enkrat na desno, drugič na levo, naprej in nazaj. Tudi zasledovalca sta morala ubirati isto pot in njuni kameli, ki sta bili že itak zelo izmučeni, sta začeli glasno rigati ter izražati s tem nezadovoljstvo nad tem brezumnim početjem.

Obogon se je bil med tem ozrl in je videl, da so mu za petami. Pognal je svoji živali z veliko brzino dalje. Potem se je spustil v dolino in zopet se je zdelo, da je izginil. Serat in Mateo sta sklenila, da ga zajameta v klešče in sta jahala proti njemu vsak od druge strani.

Begun, ki je videl, da je vsako izmikanje zaman, se je skrnil vnovič za peščen hribček. Od tam se je polagoma spuščal v malo kotlinico, kjer ga je ščitilo trstje. Serat je to opazil in je hitreje pognal. Toda kamela je bila že

VOZ KEMALA PASE Z RAZGLEDNO VERANDO NA KONCU
K članku »Iz turške Angore«.

tako izmučena, da se je spustila na kolena in ni hotela več ubogati jahača.

Tedajci je Serat ustrelil proti Obogonu samo da bi razbojnika oplasil. Tat ni odgovoril z ognjem. Bžal je naprej. Serat pa je videl, da gre čisto resno za izgubo ali za pridobitev obeh velblovdov. Pustil je torej svoje živinče naj počiva, sam pa je tekel peš naprej in ko je došel na vrh peščenega hribočka, je sprožil petelina še trikrat zaporedoma. Mateo je baš tedaj došel do Seratove kamele. Posrečilo se mu je vzbuditi jo in spraviti pokonci.

Obogon, videč, da gre sedaj za kožo, je izpustil drugo žival, katero je doslej tiral za seboj in je hotel zbežati na boljši kameli. Oba zasledovalca sta se začela bati, da jima razbojnik ne uide baš sedaj, preden ga utegneta doseči.

Serat je pomeril še tretjič — to pot je ciljaj v glavo. Dospel je Obogonu tako blizu, da je bilo med obema le še kakih sto metrov razdalje.

Sedaj je zavpil: «Če se ne predaš, si izgubljen!» Obogon je stopil z živali, dvignil roki v zrak ter izročil še drugo kamelo zasledovalcem. Rekel je, da bi ga sedaj lahko pustila svojo pot, ker jima je itak izročil kameli, a zasledovalca se s tem nista zadovoljila.

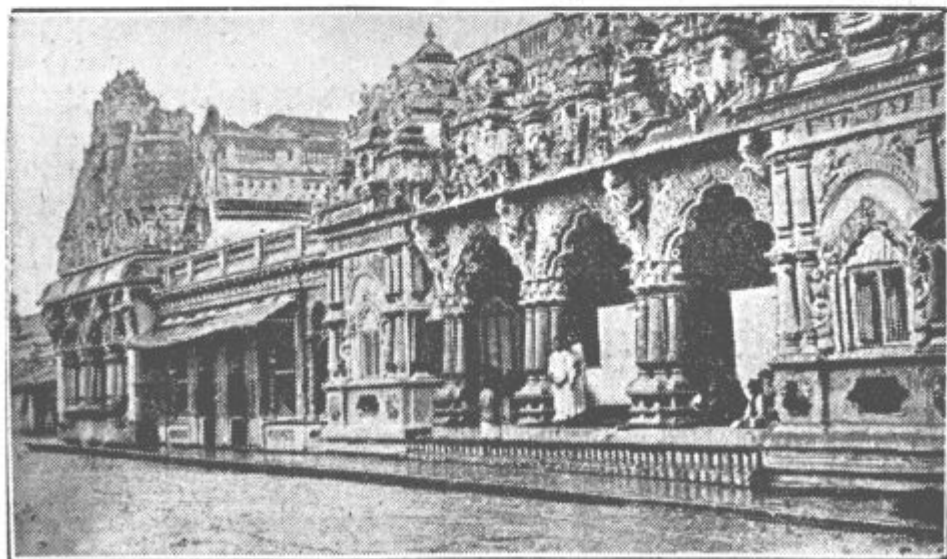
Serat in Mateo sta razbojnika zvezala in ga začela pretepati; Obogon ju je prosil milosti. Posebno hud je bil na razbojnika Mateo, ker je sumil, da se

skriva za njim cela tolpa. Brez strahu mu je povedal, da ga ubije, čim bi se dvignila izza kakega peščenega hriba ena sam glava.

Zdaj sta Serat in Mateo tatu zvezala in sedla k južini. Obogon je bil žejen in ju je prosil vode; dala mu je nista niti kaplje. Ker mu nista ustregla, jima je začel nagajati in se je ves čas metal v pesek. Skušal ju je prevariti in je govoril, da umira. Toda Mongola sta se mu smejala in rogala, ker sta bila prepričana, da je vse skupaj komedija.

Zmračilo se je in padla je noč. Serat in Mateo sta pustila kamelam počeniti in sta legla tik njih v pesek. Bila sta tako trudna, da sta takoj zaspala. Obogon je bil zvezan na tleh in je vpil, da mu vrv reže žile na rokah. To je Seratovega tovariša omehčalo in začel je prositi, naj mu odpusti. Vendar je bil Serat trdega srca in ni ustregel prošnji. Zasledovalca sta spala. Obogon je z zobmi razvozljal vrvi in zbežal v noč. A kakor bi ga vznemirila naenkrat nastala tišina, se je Serat zbudil. Videvši, da razbojnika ni več blizu, je skočil na noge, poklical tovariša in zajel Obogona baš ko je hotel odvezati kamele, da bi ž njima zbežal drugič.

Obogon je domneval, da je udarila zanj zadnja ura. Slekel je telovnik in se je vrgel na nasprotnika. Da mu ni prišel na pomoč tovariš, bi ga bil Obogon najbrže ubil, tako silovito se je za-

TAM, KJER SE KLANJAJO MALIKOM ...
K članku «Verstvo vzhodnih narodov»

podil vanj. Tovariš pa ga je udaril s pestjo v lice, da se je onesvestil in padel vznak. Zdaj sta ga zvezala.

Trdoglavosti Obogona pa s tem še ni bilo konec. Škripal je z zobmi in je skušal razgristi vrvi, ki mu je vezala roki na hrbtu in nogi. Serat in Mateo sta sklenila, da bosta Obogona za kazen gnala peš v taborišče. Vodiła sta ga na vrvi, kakor živinče. Obogon je padel na kolena, vzdihoval in se jadal, vendar mu ni to nič pomagalo. Kadar je zaostal, je zapela batina in moral je pokorno stopati dalje. V taborišče grede sta Serat in Mateo Obogonu opisovala,

kakšna strašna kazen ga čaka ob povratku. Dražila sta ga, da bo deležen kvečjemu te milosti, da si bo sam izbral mesto, kjer bo pokopan.

V taborišču sta Mongola izpraznila Obogonu popotno brašno. Stresla sta iz vreč ukraden riž in suho krljle ter sta vse to razsula na štiri vetrove. Vreče sta razrezala na drobne koščke in tudi ukradeno žličico sta razbila. Nihče se ni hotel okoristiti s plenom, katerega je uropal razbojnik. Jaz, kot vodja ekspedicije, sem se zahvalil Seratu in Mateu za trud in sem daroval vsakemu po pet dolarjev.

MIROSLAV HIRTZ

V SMRT ZA TUJO DECO

Pomlad, čarobna pomlad tam v polovici meseca maja. Še so opojno dehtele dišeče perle, še so cvele šmarnice.

En sam pogled na puško dvocevko — in že sem odhitel iz hiše v pristo prirodo.

Čez pol ure sem prispel v bližino starega bukovega gozda. Zdaj sem se podviral in sem jo udaril kar skozi največjo goščavo, ne meneč se za steze in ceste. Tu so robide in bodeči črni glog malce brzdali mojo naglico. Počasi in oprezno sem prodiral globlje v goščavo, dokler se nisem trudoma preril v čistejši gozd. Zdaj se je bilo treba nekoliko spočiti in se pripraviti polmraku, ki je vladal v šumi. Pravi pravcati pragozd! Samo tu in tam se kak solnčni žarek ukrade skozi drevesne krošnje in se poigra z gostim zelenim stropom, dotikajoč se najvišjih vej prastarih dreves. Vztrepeče in se spet izgubi, dokler se čez nekaj trenutkov ne začne znova igrati igro skrivalnico.

Po kratkem odmoru sem se jel prav po lovsko pomikati dalje. Zdaj grem, zdaj se ustavim, — oko in uho mi pazita na vse strani. Nikjer nič! Le zdaj pa zdaj mi smukne pred nogami kakšna drobna miška in bolešno zacvili. V presledkih zapoje nekje v daljavi zlati kobilar svojo znano melodijo: fufufujul in zopet mir . . . skrivnosten, sladak mir.

Tedajci pa sem šunkoma obstal: nekaj korakov pred menoj je ležal kup

razmetanega perja. Zvitorepa lisica ali divja mačka je tu izrekla fazanu smrt: no obsodbo.

Gozdne sence so postajale čedalje hladnejše. Pot me je vodila vse globlje v gozd. Postajal je počasi živahnejši, zakaj solnce se je že nižalo k zatonu.

Kmalu sem izpremenil lovski program. Pazljivo sem hodil od bukve do bukve in si ogledaval iz zelenega zaklonišča tisto sivo in belo suhljad na vrhovih, ali ne bi kje ugledal ptice roparice. Zaman sem napenjal vratne mišice in mučil zvedavo oko. Vse je bilo golo, prazno . . . Le tu in tam je sela na vrh stebela, na tisti najtanjši in najvišji suhi vršič, tropično pisana zlatovranka ali skromna grlica; vsaka je izvajala na svoj način zaljubljene pomladne napeve. Prva svoj odsekani raka . . . raka . . . raka . . ., druga pa je grulila . . . tako hrepeneče in čuvstveno, kakor da bi hotela izpeti celo srce. Če mi je zaprasketala pod nogo kakšna suha veja, se je najprej nekajkrat ozrta, nato pa je zletela naglo kakor strela, da si tam dalje v bukovem gozdu poišče pripravnejšo vejo in nadaljuje s tihim, tišjim glasom: gr-gr-grgr! . . .

Tako tavajoč po gozdu, sem prišel v njegov svetlejši, prozornejši del. Tu je bilo dovolj čistega zraka in solnca, ki je dajalo uprav razkošno sliko. Ves bukovi gozd je bil podoben ogromnemu pokrivalu, po katerem so se videle neštete jasnozeleno in zlatorumene pege.

Ko sem prispel tja, mi je bila prva skrb, da poiščem najstarejše in največje drevo v vsej obsežni šumi. To vam je bil od sile hrust, ta bukevl! Oko ji je komaj dosegalo visok, grčav vrh in prastaro deblo je bilo tolikšno, da bi ga jedva objela z razprtimi rokami četvorica mož. Drevo se je že bližalo koncu življenja; hiralo je in šteti so mu bili dnevi. Nekoč belo, sočno srce so že zdavnaj izgrizle ličinke dresvesnega hrošča; odtod je imel toliko temnih lukenj, ki se je iz njih sipala rumena in rjavkasta črvotočina. Če bi ga močna roka prežagala in podrla, bi se bilo to drevo nemara razpršilo v oblak prahu.

Ta bukev uživa že nekaj let moje simpatije, odkar vem, da ima v neznanosti višini nad zajetnim deblom skoraj meter široko gnezdo kanje ali mišarja. Tu sem pred devetimi dnevi ustrelil najprej samico, nato pa samca, ki se je vračal z lova in je nosil obilen plen, da nahrani ženko, misleč, da še vedno neskrbno ogreva tista zelenkasto-belkasta, z rjavimi pegami pokropljena jajca. Zaradi naglice pa sem samca samo obstrelil. Videl sem, kako je, po strelu zadet, povesel nogo in se z boleznimi i . . . i . . . izgubil v daljnem gozdu.

Trdno prepričan, da ga bo rana odvrnila s tega gnezda, nisem več krenil v tisti gozdni del in tudi nisem več iskal gnezda.

Danes pa sem se zaman ustavljal notranjemu glasu. Nekaj me je na vso moč vabilo tja, klicalo, mikalo, uprav vleklo. In prav temu notranjemu glasu, ki mu sledim vselej, kadar me pokliče, hvalim že za marsikak zanimiv doživljaj. Zato sem ob pogledu na staro bukev skrajšal korake in sem se jel pomikati potihoma, skrbno pazeč na vsako mesto, kamor mi je imela stopiti noga, samo da ne bi zaprasketala kaka veja in mi prekrižala načrtov.

In glej, koliko velja slutnja! Tako le za šalo sem pripravil za vsak slučaj puško in trikrat močno potrkal z večjo suhljadjo po votlem drevesu. Deblo se je oglasilo in z gnezda se je dvignil preplašen mišar. Nu, komaj je podel, že ga je zadela morilna svinčenka. Padel je na tla. Brž sem skočil k njemu, da bi ga bil dvignil, — tedajci pa na veliko presenečenje spoznam v njem starega ranjenca, ki se mi je bil pred nekaj dnevi dokaj srečno izmaknil. Trebuh mu je bil zbog ležanja na

jajcih docela gol, a rana na nogi se je na pol zacelila . . .

Kaj pa da, v tistem trenutku nisem veliko mislil. Občudoval sem ubovega ptiča, ki je od čiste ljubezni sedel s krvavo nogo nazaj v gnezdo in prevzel dolžnost poginule tovarišice, hoteč sam odgojiti mladiče; nič mu ni bilo mar za bolečine in za sila pičlo hrano. Občudoval sem ga tem bolj, ker sem imel opraviti s ptičem moškega spola.

Kakorkoli ta doživljaj že sam po sebi zanima vsakega ljubitelja prirode, je bil vendar le samo priprava za še lepše, značilnejše in zanimivejše doživljaje.

Devet dni pozneje sem se spet mudil neko dopoldne v tistem delu gozda. Bil sem bržčas kakšnih sto korakov blizu omenjenega mesta. Dotlej sem se bil že dovolj nahodil in upehal, pa sem zdaj snel lovsko opremo in se udobno vzeleknil po mehkem listju pod velikim grmom. Da bi mi bilo ležišče še bolj prijetnejše, sem privaril od nekod strohnelo klado za vzglavje. Prižgal sem si še svalčico, da bi z dimom oplašil komarje, ki jih je na tisoče brenčalo okrog mene, ne pazeč, kam se bodo spustili. Vsak hip se mi je kašteri zaletel v nosnice ali v ušesa in me je nemilo zbodel.

Medtem ko sem razganjal ta objestna stvorenja z modrimi kolobarji dima, me je nenadoma vzbudilo čudno hripavo mijavkanje. Kakor da bi se kje v bližini drle mlade divje mačke. Dvignem se z zgornjim delom telesa pokonci, da se preverim, ali se mi ni morda samo zazdelo. Še bolj sem napel uho. Po kratkem presledku je spet zamijavkalo. Brž sem skočil pokonci. Nato sem zdaj pa zdaj obstal, da bi se čim sigurneje usmeril.

Hripavo mijavkanje me je privedlo pod tisto le prastaro bukev. In kaj sem videl na tem mestu! Na robu gnezda so sedeli trije mladi potuhnjeni mišarji, a četrti je z višine padel pod bukev in je obupno klical na pomoč. Bratje so ga od zgoraj gledali in ga spremljali pri hripavem kričanju.

Čarovnija, varka — ka-li? Starše sem ustrelil, ali mladiči so se vendarle izlegli . . .

Prvi hip nisem mogel doumeti, kaj je to. Ko sem pozneje opazoval iz goščave in ugledal dvojce odraslih mišarjev, izmed katerih je eden nežno pograbil s kremplji tistega majhnega go-

liča in ga zanesel nazaj v gnezdo, sem takoj razumel to navidezno skrivnost. Zapuščeno ležišče je našlo nova dobrotnika, druge starše . . . Ta dvojica je imela najbrž neke v bukovem gozdu lastni zarod, pa sta vzlic temu poskrbela tudi za tuje ležišče. Kako sta lahko valila na dveh straneh ob istem času, tega ne vem, mislim pa, da sta izmenoma sedala zdaj na to, zdaj na ono gnezdo . . .

Ta nenadni prizor se mi je tako neodoljivo vtisnil v dušo, da sem pozabil na puško in nisem prelihl krvi. Storil je to drugega dne gozdar, dočim sem se jaz zadovoljil, da sem lahko zabeležil

v lovski dnevnik nova opazovanja iz ptičjega življenja.

. . . O, ne moje drage in modre ptice roparice! Ljudje trde o vas, da nimate ne pameti in ne srca — ničesar. Vse so vam odrekli — le tega ne, da ste žive. Pravijo, da ste stroji brez zavestne duševnosti, da delujete le z dispozicijo svojih organov — slepo in nepremišljeno. Tako pravijo, ali jaz bi vprašal: Ali je med ljudmi vedno tako plemenita in požrtvovalna roditeljska ljubezen? Ali se ne bi mogli ti razumni ljudje pri vas marsikaj učiti? Pri vas, ki ne poznate zapuščene, izložene dece — detomora. . .

Dr. B. K. Rýznar

BOBRI — ODLIČNI VODNI STAVBENIKI

Bober je glodavec, nekoliko podoben veliki podgani, od katere se razlikuje posebno po svojem golem, lopatistem in z luskinami poraslem repu. Žival meri od konca repa pa do smrčka največ do 120 cm, njena teža pa koleba med 15 do 30 kg. Telo bobra je pokrito z rjavkasto in zelo gosto dlako ter mehko podlanko, ki čuva žival pred vlago in mrazom.

Še preden je poznanje prirode napredovalo do današnje stopnje, je bil bober zelo znana žival ravno radi svojega izvrstnega kožuha, danes pa vzbuja pozornost tudi radi svoje smotrene inteligence, po kateri prekaša vso svojo okolico in vse svoje sorodstvo. Bober je obdarjen s posebnimi in nenavadnimi instinkti, ki mu omogočajo graditi ogromne vodne stavbe brez kakršnih koli merilnih in mehaničnih pripomočkov. V tem oziru celo daleko nadkriljuje človeka.

Tudi z etičnega, moralnega in socialnega stališča je bober lahko vzor človeku. Ti povodni glodavci živijo v urejenih naselbinah pri strogem enoženstvu in vrše vsa dela skupno pod vodstvom kakega starega izkušenega stavbenika. Sožitje med samcem in samico preneha samo s smrtjo ene polovice ter je lahko vzor človeku ne samo glede zvestobe, marveč tudi glede načina vzgoje in skrbi za potomstvo in za celo naselbino. Bober živi zelo mirno svoje

življenje v krogu svoje rodbine in družbe, ne išče preprirov in pobojev niti s svojimi sosedi niti z neprijatelji; ako pa je k boju prisiljen, postane hud sovražnik, ki se zlasti v vodi, svojem elementu, bori do smrti z največjim junaštvom in besnostjo. Premaganega sovražnika ne zasleduje nikoli. Kadar je napaden, skuša po najkrajši poti doseči vodo, ki mu nudi večjo možnost za uspešno obrambo, ako pa je pri spopadu že dobil krvavečo rano, se vode ogiblje in beži v goščo, vedoč, da bi v vodi hitreje izkrvavel.

Sebe in svojece ter zadrugo brani proti davnim sovražnikom volkovom, kojotom (ameriškim šakalom), divjim mačkam, lisicam, vidram in drugim roparicam s tem, da svoja bivališča obdaja z vodo ter dokazuje pri gradbi jezov in prekopov nenavadno inteligenco in premišljeno smotrenost.

Bobrov dom, ki služi kot bivališče starima dvema in mladičem, dokler ne dorastejo, je od daleč podoben kupu sena in moli kakor otoček iz vode. Žival se naseli ob vodi, kjer je mnogo brez, topofov, jelš in drugega listnatega drevja, čigar ličje služi bobrom v hrano. Z oglodanimi vejami in debli stavijo bobri jezove in svoja bivališča. Kadar so porabili vsa drevesa v najbližjem sosedsstvu vode in nimajo več gradbenega lesa za zviševanje in popravljanje jezov, se vsa naselbina preseli na drug

kraj in osnuje novo bivališče. Predvsem zgradi jez in s tem zavzame pod vodo znaten prostor gozda na obeh rečnih bregovih, v tako narejenem umetnem ribniku pa si vsak par postavi novo bivališče. Pri delu si pomagajo družno vsi člani zadruga in po več parov se loti gradnje posameznih hiš, ki so gotove v najkrajšem času. Za temelj bivališčem služijo oglodane veje in debla, ki jih bobri obteže s kamenjem in blatom. Oboje izkopljejo živali na dnu ter prenašajo gradbeni material s prednjima nogama, tako da nastane okoli bivališča vedno globlji prekop, kar povečuje varnost. Na temelj se potem skrbno naklada plast blata in plast vejevja izmenoma, dokler ima stavba 5 do 7 m pre-

globin blato ter ž njim skrbno zamažejo oni del svoje hiše, ki moli iz vode. Na kupoli pa seveda puste nekoliko lukenj za prezračevanje stavbe. Blatni omet se strdi in stavba se ne udré, ako pozimi stopi nanjo medved ali los, ki po zamrzlem ribniku prehaja z enega brega na drugi.

Nič manj umetni niso jezovi, ki merijo včasih do četrtilometra v daljavo in do poldrugil meter v višino. Jezovi zgrade reko in tvorijo jezera, velika po nekoliko sto hektarov. Gradbo jezu začenjajo navadno tako, da na dno struge polagajo veje, obrnjene z debelim koncem proti toku. Nanje zopet nanosijo kamenja in blata. To delajo po plasteh izmenoma in jez raste v širino

mera in moli do 1 meter iz vode. Nato si pregledajo v kopici dva vhoda. Eden služi za dovoz hrane, drugi pa je skrbno skrit in služi kot vhod samo pri grozeči nevarnosti. Notranjost se nato takisto skrbno ogloje ter se pri tem tik ob vhodu napravi nekaka prednja soba, kjer si domačini otresejo vodo, preden gredo v notranje suhe prostore, kajti vhodi so vedno pod vodo. Nad to prednjo sobo se nahaja pravo bivališče, nastlano z mahom in listjem. Ta notranji prostor ima podobo kupole in meri v premeru včasih do 5 m, visok pa je do 80 cm. Bivališče je skrupulozno čisto, ker se živali trebijo v vodi preden gredo v dom, oglodane ostanke lesa pa nosijo vestno na jez, ki se s tem stalno pojačava.

Jeseni, ko postane mraz že občutnejši, bobri v mesečnih nočeh nosijo iz

in višino. Za jez se porabi včasih nekoliko sto ton materijala. Jez kaže v prerezu konveksno črto in je tako najbolj odporen proti pritisku vode.

Jezove stavi bobor v prvi vrsti zato, da bi imel okoli svojega bivališča večjo globino za čas nevarnosti. Tako poleti, kakor pozimi pod ledom je najvarnejši v vodi, ima pa za primer velikih povodnj, ki bi lahko porušile stavbe, na obrežju izrite globoke luknje, kamor se preseli za toliko časa, dokler traja elementarna nevarnost. V teh luknjah prebivajo samci tudi v dobi, ko se doma pričakuje vesel rodbinski dogodek.

V drugi vrsti služi jez zato, da stalno drži vhode pod vodo in onemogoča sovražnikom dohod v sama bivališča, zlasti pozimi, ko bi se po ledu lahko prikrali do njih. Obenem pa je bobrom veliko do tega, da potope v vodo čim večji

del gozda, da imajo hrano in stavbni material čim bolj pri roki. Ko so bližnji les porabili, si izkopljejo dolge prekope v gozd, tako da lahko vedno pod vodo dospo do drevja.

Po hrano v gozd zahajajo bobri v parih. Eden stoji na straži, drugi pa vztrajno gloje, sedeč na zadnjih nogah in na ploščatem repu. Pri delu se menjavata in kdor je na straži, obenem počiva. Drevo se pregleda v višini 40 cm nad zemljo, nakar se na isti način razreže na manjše kose. Drobnejša debela in veje bobri sami nosijo k vodi, debelejšje in težje kose pa zvalijo do najbližjega prekopa, odkoder jih plavajoč nesejo domov. Pri tem bober debelejšim kosom vedno pusti nekoliko tanjših vejic, da zanje lahko s čeljustmi prime deblo, ki bi ga sicer ne model držati z zobmi. Pripravljeni sveži les se potopi pri bivališču, kjer se hitro napije vode in obleži na dnu. Ta les tvori zalogo živil za zimski čas, ko se bober ne sme prikazati izpod ledu. Na ledu je izpostavljen napadom sovražnikov, v snegu je popolnoma brez moči, vrhu tega pa mu zmrzne luskavi rep, ki mu služi v vodi kot izvrstno krmilo. Jezovi imajo tedaj za dobra naravnost življenjsko važnost. Ako bi voda pozimi upadla radi slabega jezua, bi zmrznilo blato in ž njim vse zaloge živil. Zamrznil bi pa tudi vsi tuneli in bober bi bil jetnik v lastnem domu. Lahko bi se sicer osvobodil in s svojimi, ko dleto ostrimi zobmi naglodal led in zmrzlo blato, toda postali bi plen roparic ali pa bi poginili, ker bi jim ozeбли goli repi.

Jeseni pred kakimi petimi leti sem v Kanadi opazoval naselbino bobrov. Ko sem se dodobra nagledal, mi je pripovedoval moj spremljevalec, kanadski domačin, ki si iz kolonije vsako leto odstreli nekoliko starejših živali, ostale pa pusti za pleme, da so bili pogoji za ureditev te naselbine sila neugodni. Voda je bobrom velikokrat podrla vse stavbe, dokler niso baje iz neke druge zadrage dobili starega bobra, praktičnega stavenika, ki je odslej vodil dela. In res ni voda nikoli več predrila jezua.

Nadaljnja zanimivost bobrovih stavb je pristanišče, ki služi dopremi lesa in jo naraščai porablja kot svoje igrišče in zabavišče. To je del brega, ki se spušča strmo v vodo, skrbno uravnana ploskev, s katere se bober na glavo spušča v vodo, kadar ga kdo zasleduje. Sicer pa služi kot mesto, kjer se težja debela

vale v vodo, odkoder se potem prenašajo k stavbam. V ostalem pa služi akrobatskim vajam naraščaja, ki neumorno skače s take police v vodo. Nedaleč od tod je navadno solnčno kopaljšče. Tu se solnčijo bobri vseh spoiov in starostnih stopenj. S to kopeljo je redno združena še druga ugodnost. Na tem mestu se nahaja navadno veliko mravljišče. Bobri se grejejo na solncu, mravlje pa jim med tem lazijo po gostem kožuhi in jim uničujejo razno golazen in mrčes. To sožitje je naravnost ganljivo.

Poleg tega, da daje bober izvrstno kožuhovino, je tudi zelo važen činitelj na polju melioracijskih del zemeljskega površja. V ledeni dobi je bilo več nego dve tretjini severnoameriške celine pod ledeniki. Prekambrijska rula in sljudovec tvorita ondotna gorovja, ki so jih ledeniki zbrusili in odnesli vso rodovitno prst v ravnino in v morje. Z ravnine pa so prodirali pridni bobri, gradeč svoje jezove in ustavljajoč rodovitno prst, ki se niti kasneje ni mogla držati na golih skalah. Brez teh jezov bi bila vsa prst odplavljena. Tudi brzi tok planinskih rek so ti jezovi tako uravnali, da so reke postale počasnejše in niso več trgale obrežja ter odplavljale rodovitarne prsti. Tako se je zgodilo, da je nerodoviti masiv severnoameriški pretkan z gosto mrežo rodovitnih dolin, kjer živijo milijoni ljudi. Ti bi si lahko vzeli za vzgled bobre, katerih delavnost je ljudem omogočila naselitev. Tudi glede rodbinskega življenja in medsebojnih odnošajev nudi bober ljudem najlepši vzgled. Mesto tega pa ga človek prav objestno preganja in pobija, da menda za kakih 100 let ne bo več bobrov na svetu, razen morda v bobrovih farmah, kjer se bodo gojili zavolko kožuhovine. Farme pa bodo v pustih gorskih dolinah, ki ne dajo uporabiti za poljedelstvo. Bober bo tudi tam vršil svoje kulturno delo in bo te nerodovitarne doline izpreminjal v cvetoče poljedelske pokrajine.

Verstva vzhodnih narodov

Po svetovni vojni se Evropa živo zanima za Vzhod. V tem zanimanju je več od gole zvedavosti; v njem se čuti vsa povojna duhovna žeja Evropeca, ki si je zaželel toplega romantičnega napa, nadrazumskih doživetij, mistike — vsega tistega, kar tvori že od nekdaj neizčrpno bogastvo Vzhoda. Za Slovane pa so vzhodni problemi še bolj zanimivi, saj je večji del Slovanov tesno zvezan z vzhodnim življenjem.

»Ex oriente lux!«*) Vsa naša kultura izvira na Vzhodu. Odtod so izšle prve kulturne rastline, odtod imamo pisavo, tam so najstarejši umetniški spomeniki, najstarejša poezija, najstarejši pisani zakoni. Ondi so se ustvarile prve države in se je začelo prvo znanstveno delovanje. Na Vzhodu imajo izvor vse velike vere. Po vplivu, ki ga je imel Vzhod že od nekdaj na evropsko kulturo, pa ločimo daljni in bližnji Vzhod. Prvemu prištevamo Egipt, Mezopotamijo, Sirijo, Perzijo; odtod sta namreč črpala kulturo Grčija in Rim, medtem ko se je vsa ostala Azija še dolgo odtegovala Evropi. Tako smo kot kulturni dediči starih Grkov in Rimljanov ter krščanstva sprejemali prav izdatno pobudo od Vzhoda. Danes se jih kot »dobri« Evropejci niti ne zavedamo.

Vzhodna miselnost in čuvstvenost

Dasi je bil grški svetovni nazor veder in razumsko jasen, so ga vendar vedno kalili vzhodni vplivi. Tem gre na rovaš tudi temnogleda vdanost v usodo, ki jo izražajo grški tragiki. Zoper usodo je vsak človeški odpor brezupen in nesmiseln. Zakaj človek mora naposled vedno podleči. Po tem nazoru je ves svet ena sama solzna dolina in smrt je edino odrešenje. Tako pravi Sofoklej v Edipu: »Najbolje je, če se človek sploh ne rodi; ako pa se je vendar rodil na ta svet, tedaj je najboljše, da se kar najhitreje vrne tja, odkoder je prišel.«

V grškem svetu je bila tudi najznačilnejša prvina vzhodne duševnosti, namreč mistika. Tako imenujemo nadrazumsko iskanje zadnje, resnice, čuv-

Po dr. Em. Radla knjigi »Západ a Vychod«.

*) Od vzhoda prihaja luč!

stveno zamaktnjenje, v katerem zatre človek vso svojo osebnost in se skuša spojiti z Bogom. Z mistiko pa se često družijo na Vzhodu telesni razvrat, ki se po navadi končuje v spolnih ekscsijah.

Ta mistika je z Dionizijevim kultom zašla že zgodaj v grško kulturo.

Še močnejše sledove je zapustil Vzhod v krščanstvu, saj krščanstvo gradi svojo stavbo na vzhodnih verskih izročilih, na hebrejskem zakonu. Krščanstvo se je porajalo ob zarji vzhodne modrosti, kar so dobro slutili evangelisti. V Matevžu je zapisano: »Ko pa se je narodil Jezus v Betlehemu v Judeji, za časa kralja Heroda, glej, prišli so modri iz Jutrove dežele v Jeruzalem.« Vzhodne miselnosti ne izpričujejo samo evangelij in Janezovo razodetje; tudi vse Jezusovo življenje kaže presenetljivo sličnost z buddhizmom. Podobno kot Jezusa je izkušal tudi Buddho satan Mara, obljubljaljoč mu vse zemeljske kraljestvo. V buddhizmu najdemo tudi znano nam Petrovo hojo po morju, nasičenje množic s petimi hlebi in še druge sličnosti.

Tretja značilnost Vzhoda pa je kolektivno čuvstveno naziranje, kakor se nam izraža v velikih verskih sestavih in ki obvladuje vse zasebno in javno, praktično in znanstveno življenje na Vzhodu. Tu imamo največjo razliko med Vzhodom in Zapadom. Na Zapadu se je razum osvobodil verskočuvstvene sponse in deluje samostojno in proti nji. Na Vzhodu tega ni. Verstvo neomejeno obvladuje vse življenje. V verstvu ni prostora za osebno čuvstvanje in mišljenje, zato Vzhod tudi ne pozna versko-reformacijskih gibanj. Vzhodni verski učeni delujejo vedno popolnoma v sporazumu z danim verskim izročilom. In tako je še danes težišče vzhodnega življenja v verstvu.

Vera v Tao

Njen utemeljitelj je kitajski pisatelj Laotse, ki je živel okrog 600 pr. Kr. na kitajskem cesarskem dvoru. Napisal je knjigo, ki je nekako Sveto pismo za Kitajca. Njegov osrednji nauk je vera v Tao — pravo pot, ki predstavlja prirodni svetovni red. Svet je poln dobrih in zlih duhov in božanstev, ki si jih mora človek pridobiti zase. Toda nad vsemi vlada Tao, ki se mu človek ne

sme upirati, marveč mora skušati, da doseže z njim čisto nedejstveno ubranost. Zato pa naj si prej očisti srce od posvetne modrosti, t. j. zadovoljstva nad svetom, vesele podjetnosti in borbenosti. Ta pasivna udanost usodi, ki je po takem naziranju pogoj blaženosti, je značilna za ves Orijent. Najdemo jo v mohamedanskem fatalizmu naših Bosancev, najdemo jo često tudi pri ruskih piscih, tako n. pr. v Tolstega »Vojni in miru«, kjer smatra ruski vojskovodja vsako delovanje po natančnem načrtu za smešno »nemško«

moža, možje urade, uradi vladarja, vsi skupaj pa naj posnemajo prednike. Slab je vladar, ki išče novotarij, zakaj njegova dolžnost je, da slepo sledi prednikom. Vsaka kritika je zla, ker kvari, kar je bilo prednikom dobro. Upor je dvakrat hujši, zato se človek nikdar dejansko ne upiraj, marveč se le trpno vzdržuj vsega, kar smatraš za slabo.

Nehote se nam vsiljuje misel na Tolstega; tudi on je učil, da naj se ne upiramo zlu in je ožnanjeval pasiven odpor, ki ga je priporočal tudi Slovencem v boju z Nemci. Na Konfucijev nauk o udanosti napram avtoriteti in tradiciji pa spominja tudi ruski slavjanofilski konzervativizem in v marsičem názori Dostojevskega.

baharijo in pokorno vdanost v voljo usode za edino pravo pot k zmagi. Ta pokorna vdanost je vzrok, da obvladajo Angleži pol Azije; sam Gandhi, indijski narodni vodja, se je bojeval z Angleži le s pasivnim odporom. In ko so njegovi pristaši po nesreči ubili nekaj angleških policistov, se je ta vzhodni »revolucionarec« spomnil Laotsejevega nauka ter se je pokoril s postom.

Konfucijev nauk

Ugledni dvorjan Konfutse je bil sodobnik Laotse, čigar nauk je izpopolnil v nravnem pogledu. Temu nauku dalje pečat brezprimerna rodbinska, narodna in dinastična starokopitnost. Zahteva brezpogojno vdanost starejšim in predstojnikom, vdanost brez kritike v dobrem in zlem. Otroci naj brez razmišljanja ubogajo očeta, žena svojega

Šinto

Šinto (pot k bogu) je japonska narodna vera, ki pa je le zmes kitajskega taoizma in Konfucijevega nauka. Njen značaj je bolj praktičen in aktiven, saj tvorijo ti Rimljani daljnega Vzhoda s svojo živahnostjo in ukaželjnostjo svet zase. Prirojili so si vero v domovinsko-dinastičnem smislu, jo proglasili za državno vero in tako zagotovili njenim privržencem sloves državne lojalnosti.

Indijske vere

Indija je na Vzhodu nova dežela zase. Nasproti rasno enotni Kitajski, ki šteje več kot 400 milijonov duš, kaže Indija s svojimi 300 milijoni izredno resno, plemensko, versko in razredno pestrost. Narod sam je zaradi subtropične klime živahnejšega temperamenta, fantastičnega značaja in slabotnejše telesne konstitucije. Ima nabrekle oči in polt, ki izpreminja odsev od svetle barve do popolnoma temne. Vere se tu prelivajo druga v drugo brez strogih mej in tvorijo pravcato zmes in znes raznih nauk, navad in praznovanja.

Indijci so arijsko pleme, h katerim se štejemo tudi Slovani. Prišli so v Indijo s severozapada pred več kot 4000 leti kot osvojevalci. Ustvarili so tu najstarejšo literaturo, pisano v sanskrtu, ki je zbog svoje sorodnosti podlaga vsemu evropskemu, torej tudi slovenskemu jezikoslovju. Njih verske knjige Vede (slovensko toliko kot vednost, znanje) oznanjajo čaščenje prirode in poosebljanje prirodnih sil, kakor so ga

poznali tudi stari Slovani. Njih bogovi: Indra (bog zraka), Agni, slov. ogenj (bog ognja), Višna (bog nebes in zemlje) itd. so najbližji sorodniki našemu Perunu, Triglavu, Morani.

Vede so se kot kult indijske pradednine umikale in umaknile brahminstvu, ki je zveza naukov Ved in pa v Indiji že od nekdanj domorodnega verstva. Središče tega verstva, ki ga vsebujejo svete knjige Upanišade, je vseboštvo — brahman, ki edino resnično obstoji in ki je vseduša. Ob njem so vse posameznosti neresnične, tudi človeka ni kot osebe, zakaj njegovo bistvo izginja v oblasti vseboštva, ki edino obstoji.

V 5. stoletju pr. Kr. je prešlo brahminstvo v buddhizem, ki je trajal v Indiji do l. 1000 po Kr. ter se je umaknil novemu verovanju hinduizma, ki prevladuje v današnji Indiji. Njegovo občestvo šteje nad 220 milijonov duš. Podlaga te danes najbolj razširjene vere v Indiji je brahminstvo, ali jedro mu tvori ljudsko verovanje, ki izlaja iz najnižjih socialnih razredov. Zato ni v nji visokega umovanja, pač pa vse polno staroindijskih verskih navad in razvad, predstav in kultov. V ospredje indijskih nebes stopa sedaj vrsta ljudsko-nazornih bogov: Višna, bog-mladenič temnomodre barve s štirimi rokami, čuvaj ljudstva pred zlim; Ganeša, bog-debeluhar z veliko slonovo glavo; Krišna, znani bog-ženskar; Šiva, grozotni bog, ki muči ljudi in živali, upodobljen kot polnag divjak s tremi očmi, pravi bog svete groze in plodovitosti. Sve-

tost se prenaša tudi na živali, na slona, opico, da celo krava je sveta in se zelo pregreši oni, ki jo ubije, ali kdor uživa goveje meso. Med vojno so izbruhnili veliki upori proti Angležem samo zaradi ubijanja in uživanja »svetih«
krav.

Troje verovanj daje hinduizmu poseben značaj: joga, prehajanje duš in karma. V Indiji nima ljudstvo duhovništva v posebnih časteh, pač pa spoštuje askete, torej podobno kot na Ruskem, kjer je narod pope preziral, častil pa je starce-puščavnike. In teh asketov-beračev, ki se pečajo s svetim razmišljanjem in mučenjem je v Indiji uprav ogromno — nad 300 tisoč. Joga, ki jo gojijo, je pravilno izvajana askeza, ki ima čuden smoter: zastaviti vsako mišljenje. Verski smoter tega samomučenja je, da se ubija telo in osvobaja duh, metode pa so prav grozotne: prebijanje udov z železom, ležanje na ostrih žeblih, neprestano gledanje v sonce itd.

Nič manj ni znana v Evropi vera v prehajanje duš. V Indiji se smatra vsa ko bitje za večno; človek z rojstvom ne prične življenja in ga s smrtjo ne konča, zakaj duša prehaja vedno v novih in novih spremembah skozi življenje. Takoj ko umre, se porodi iz njega novo bitje. Življenje se pri tem spreminjanju stopnjuje, seveda le, če je duša vredna in vrednejša. Če pa zabloudi v greh, pada na nižjo stopnjo. Tako prehaja duša razne oblike — obliko črva, kače, psa, nato se dvigne v obliko slona, krave, igravca, bokserja, duhovnika, kralja, asketa, brahmina, nižjih bogov in preide naposled v brahmo — v blaženost.

Zelo značilno je za Vzhod indijsko verovanje v karmo, v nauk o nespremenljivi usodi, po kateri ima vse na svetu vzrok v bodočnosti, po smrti pa svoje posledice. Karma je nekaka orientalska vzročnost; po nji se utrjuje in odobrava vsa trenutna resničnost, zakaj spremembe morejo nastopiti šele v daljni bodočnosti. Indijski pariya (najrevnejši človek) zaman pričakuje izboljšanja svojega življenja z dobrimi deli, zakaj posledic teh dobrih del ne bo doživel v tem življenju, marveč šele kasneje po smrti, v svoji drugi obliki. Karma je simbolična za vzhodno mišljenje, ki se odteguje vsaki aktivnosti, borbenosti in podjetnosti v življenju.

Številčno najmočnejša vera ne samo na Vzhodu, ampak sploh na svetu je buddhizem, ki je obenem najpopolnejše versko naziranje Vzhoda. Ta ogromna cerkev ne šteje nič manj kot 300 milijonov vernikov, ter je razširjena po obsežnih deželah: v Vzhodni Indiji, Tibetu, Kitajski, Mongolski, Koreji, Ceylonu, najmanj pa v deželi, odkoder je izšel njen utemeljitelj Gotama, v severni Indiji. Tu je živel v VI. stoletju pred Krist. plemič Gotama, doraščal v dobrih razmerah in okolici, ki je bila po veri brahminska. Kot 29-letnega moža se ga je polastila verska zamišljenost. Zapustil je dom, starše, ženo in otroka ter je šel v samoto, da se uda jogi. S trdim postom je upal doseči, da se bo nehal zanimati za varljivi svet in da se utegne razbliniti v vesoljstvo. Vendar ga ta način ni zadovoljil, zato je začel spet jesti in je iskal drug način askeze. Sedeč prekrižanih nog pod smokvinim drevesom si je vedno bolj ugonabljal misel na ta svet, poglabljal se čedalje bolj v samega sebe ter se je slednjič spojil z «duhom vsemirja» in dotaknil nirvane, t. j. onega stanja misli in srca, v katerem onemir vse hrepenenje po življenju in smrti, ko zamrejo vse strasti in skrbi, sploh vsako stremljenje, in vlada v notranjosti samo mir. To hipnotično stanje si je Gotama, ki je sedaj dobil priimek Razsvetljeni-Buddha, želel za vse življenje, od rojstva do smrti. Zato je predvsem važno, da uduši človek v sebi vsako gibanje, stremljenje, mišljenje, ker je vse to le ničemurnost, mamilo čutov. Od tod je prešel Buddha v popolno zanikanje spoznanja. Svet nima resnice, marveč samo «videz», zato naj mu človek ubeži, ker je vse na njem le zmota in varalka.

V tem njegovem osrednjem nauku je ostro izraženo nasprotje Vzhoda nasproti Zapadu. Tam proslavljanje nirvane, negibnosti, miru, tu proslavljanje čina, dejavnosti, podietnosti; tam beg iz sveta v asketično duhovnost, tu vedro osvajanje sveta z «zemeljskim» duhom.

Ob tem nasprotju se osvetluje vsa problematika vzhoda in zapada, osvetluje pa se tudi samotarska postava grofa Leva Tolstega, čigar srce je bilo vso usmerjeno na Vzhod.

Vzhodno verstvo in spolnost

Na vzhodu je spolnost najnavadnejši simbol vdanosti božje in vere v boljšo tvorno silo. Tako kot na zapadu križ, je razširjen na vzhodu kot verski simbol falus (penis), ki ga najdemo vse povsod na oltarjih cerkva in kapelic, na hišnih oltarjih, na ulicah, potih in razpotjih. Njemu se molijo žene za plodnost. V cerkvah služijo mlada dekleta, ki se pri obredih spolno vdajajo bogu, t. j. njegovim namestnikom-svečnikom. Sploh je prostitucija na Vzhodu veliko bolj udomačena ter ne vzbuja med domačini nikakega posebnega ponujanja. Dekleta te vrste oznanjajo svoja imena pri vходу hiše na tablicah kot pri nas zdravniki, ali pa se inserirajo v časopisih s fotografijo in podrobno reklamo. Še huje so razmere na Japonskem, kjer se prostitucija zavija v plašč estetike, da neke višje pravnosti in kjer se taka dekleta vzgajajo v posebnih institutih.

Evropca, ki obsoja več ali manj pod vplivom krščanstva za greh in nečistost, osuplja ta čudovita zveza nebrzdane spolnosti in verske pobožnosti, saj temelji vsa krščanska askeza prav v zatiranju čutnosti, od katere se mora očistiti, preden stopi na zanesljivo pot k Bogu. Bistveno drugače je na Vzhodu, kjer mistika povečuje spolni razvrat. Nekako na sredi med tema nazoroma, čeprav se bolj nagibajoče vzhodnemu, je mišljenje preprostega ruskega kmeta, ki tudi ne odklanja na svoji poti k Bogu popolnoma spolnost, marveč jo smatra za očiščujočo sredstvo, ki šele vodi v svetost. Kako bi si sicer razložili temnega junaka bivše Rusije, srednika božjega Razputina, ki se je čutil kljub in sredi spolnih orgij vedno najbližjega prestolu božjemu!

Današnja umetniška priloga

Slika, ki jo prilagamo današnji številki, nam razkriva poezijo Dolenske. Ljubka vasica Sveti Jurij pri Sent Lovrencu je tipična za dolensko pokrajino. Posnel jo je sredi pomladnega cvetja g. Fr. Kraševac.

Ivan Cankar

Chapeaux de paille

Lorsque je sortis devant la maison, le bruit, le joyeux tumulte s'était déjà calmé, et, peu à peu s'était éloigné ou perdu dans le bois de sapins aux flancs de la colline. Les chapeaux de paille, grandes fleurs multicolores au soleil, étaient restés sur les tables.

Une centaine d'élèves de troisième et de quatrième d'une école de filles de la banlieue étaient venues sur la colline. Les chapeaux étaient humbles, vieux, la paille était brûlée, les rubans fanés, les formes démodées.

L'homme laisse son empreinte sur tout ce qu'il approche. Il me semble même que la trace de son regard demeure sur les murs, les maisons, les champs et même sur le visage d'autrui. Une fois, comme je regardais le visage d'une femme que j'aimais j'y vis encore, écrit qu'un insolent regard venait de le profaner...

Les chapeaux étaient jetés pêle — mêle — groupe d'enfants échauffés, animés, turbulents, se poursuivant dans une prairie. Sur une table à part, à trois pas des autres, les chapeaux étaient rangés avec soin; ils étaient plus neufs, plus pimpants. Sur la route, au bord de la prairie, se tiennent les bourgeois qui regardent, muets, les ébats de la joyeuse troupe.

Qu'à sont les institutrices? Devant l'auberge, sur une table couverte d'une nappe, il y a deux chapeaux surchargés de garnitures. La paille n'est pas particulièrement belle, la soie des rubans et des noeuds est, elle aussi, bien modeste, mais cette modestie bariolée parle haut, s'élançe, dit avec emphase que les chapeaux sont posés sur une nappe et commande l'ordre et le silence.

Sur la table où la foule est le plus bariolée, le plus fière, le plus bruyante, il y a un chapeau qui n'est ni un chapeau de femme ni un chapeau d'enfant. Il est bien humble: la paille est brûlée, déjà rongée aux bords, l'épingle dont la tête n'est qu'une commune boule de verre est rouillé, le large ruban n'est ni noir, ni gris, ni violet... Arrête! N'es — tu pas cette institutrice, moitié femme, moitié enfant qui trempa son ruban dans l'encre pour avoir un chapeau neuf? Lorsque, fluetée, échauffée, essoufflée, tu es parmi

les enfants, tu as douze ans à peine; lorsque, lasse, tu reposes et que ton coeur timide est assailli de soucis, ton visage est vieux et flétri et alors tu, as trente ans. Dieu soit avec toi, pauvre vrette!

Au dossier d'une chaise pend le chapeau d'une enfant qui est la fille unique d'une jeune mère. Il n'y a pas de pareils chapeaux dans les magasins. L'année dernière, c'était la mère elle — même qui le portait, par les beaux dimanches seulement, quand elle montait au Rožnik; cette année, elle l'a complètement renouvelé, elle l'a transformé, en abaissant les bords, puis elle a acheté un ruban de soie neuf, si long que les bouts flottent au vent; et enfin, elle a orné tout le chapeau de frais muguets. Tout cela, pour un jour. Il n'y a que les jeunes mères, enfants, de leurs enfants, qui ornent ainsi les chapeaux!...

Pauvre petite! A qui es — tu d'où viens — tu? Un chapeau misérable, informe, piétiné gît à terre. Il fut donné mais la main qui l'offrit n'était pas charitable car elle jeta l'infime don comme on jette, des immondices sur un tas d'ordures. Et l'enfant, humilié et abaissée l'accepta et même elle baisa cette main si peu généreuse. Le ruban, moisi, sali, nous dit que tu n'as pas de mère, pauvre enfant! A qui es — tu et d'où viens tu? Quel chemin prendras — tu et où te mènera — t — il?

Il me semble que je vois devant moi tous les jeunes visages, joyeux ou en pleurs, rouges ou pâlots, pleins ou amaigris. Il me semble que j'entends des voix: enfantines et rieuses, profondes, trop tôt mûries, que j'entends des rires et des pleurs. Lentement et sans bruit, le voile recule et le passé, le présent et l'avenir, tout, comme en un instant, apparaît à mes yeux.

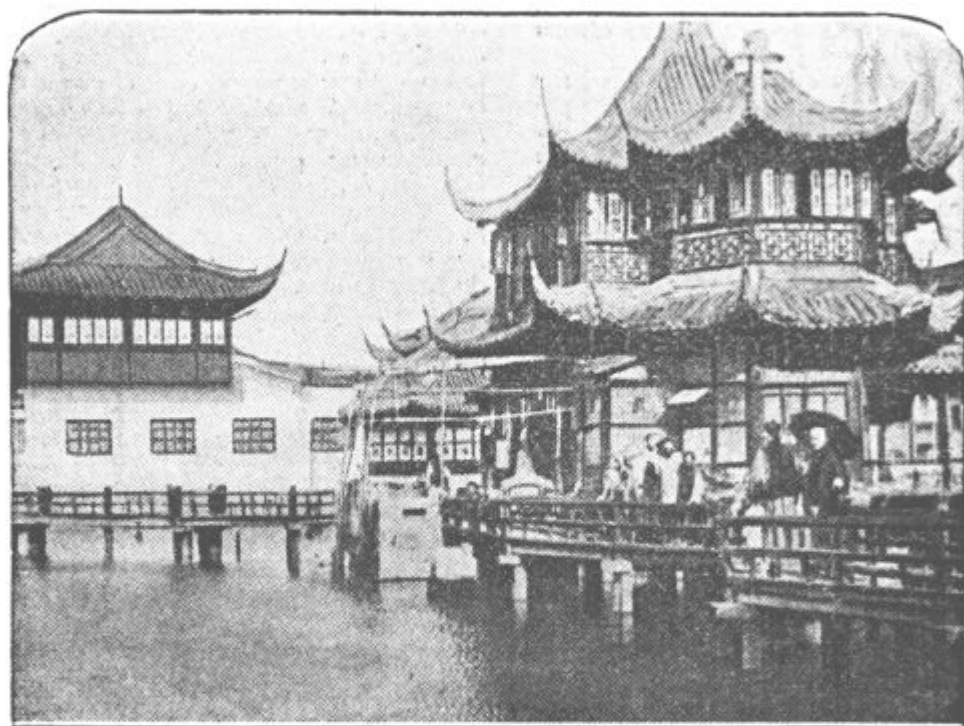
Ce ne sont plus de ridicules chapeaux d'enfant, salis, usés, brûlés, ornés sans goût. Ce ne sont plus des enfants qu'un hasard stupide et maladroit a rassemblés en une seule foule. C'est la vie elle-même qui me fixe de ces yeux qui me suivent partout, de ces yeux que j'ai toujours redoutés. Passion prématurées, souffrance et douleur venues avant leur heure, désespoir du coeur qui dans son enfance, a connu l'hor-

reur d'un jour de travail, souci, amertume dans les yeux qui e sont posés sur décembre sans avoir vu mai, joie qui chante et rit au seuil des larmes; amitié, haine, amour envie, désir de nuire, méchanceté et bonté — la foule hétérogène des passions, haletant, se bousculant, mordant et tuant au sein d'elle-même, la vie, telle que je l'ai regardée en face, telle que je l'ai moi-même vécue...

Les fillettes revinrent du bois rouges, hors d'haleine. Je rentrai dans la maison, las, bien plus las qu'elles.

Iz knjige «Moje življenje» prevedla J. in S. Jeras.)

SLIKA NA NASLOVNI STRANI
kaže raketo na poletu v vesmir. O tem
glej izredno zanimivo razpravo na
str. 646.

DUH VZHODNIH NARODOV V STAVBARSTVU.
Tipične hiše v kitajskem delu Shangaia

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 60 Din, polletno 30 Din, četrletno 15 Din, mesečno 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Prešernova ul. 54.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrletno 6 lir, polletno 12 lir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke, ČESKOSLOVANSKA mesečno 4 krone. AVSTRIJA mesečno 63 grošev. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za «Narodno tiskarno d. d.» kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

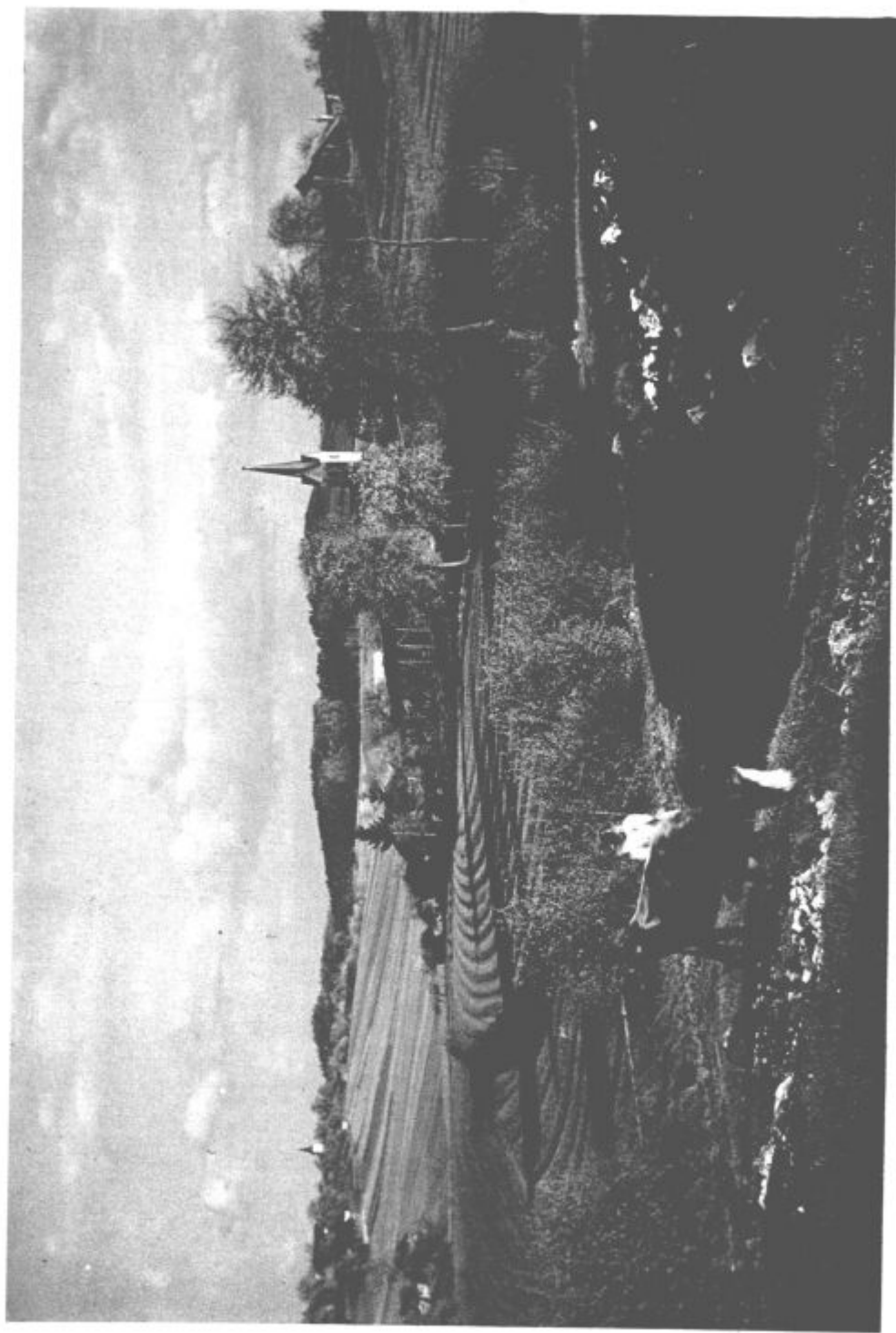

Foto Fran Krašovec

Sv. Jurij pri Šent Lovrencu na Dolenjskem